

Når katastrofen rammar

Fem forskarar vart dømde for
aktlaust drap på 29 menneske
etter jordskjelvet i L'Aquila.
No er ankesaka i gang.

Side 14–19

Forbilder

Endelig ble det kult å være en kvinnelig nerd.

FOTO: SULLIVAN ENTERTAINMENT

Fra filmatisering av Anne fra Bjørkely.
Megan Follows som Anne og Jonathan Crombie som Gilbert.

I gamle dager hadde vi kjedebrev. Nå er det Facebook som holder oss sysselsatte. «List opp ti bøker som har betydd mye for deg», er den hittil siste oppfordringen som jeg av en eller annen grunn følte meg kallet til å bruke tjue minutter av mitt liv på.

Men! Når listen først var laget, både av meg og en rekke Facebook-venner, kunne jeg til min glede fastslå at det er veldig mange av oss som har Lucy M. Montgomerys bøker om Anne fra Bjørkely blant de ti favorittene.

De handler om rødhårete, foreldreløse Anne, som blir plassert hos det gamle søskenparet Matthew og Marilla. Året er 1908, og vi er i stille, kjedelige Avonlea i Canada. Matthew og Marilla hadde ønsket seg en hendig gutt som kunne hjelpe til på gården. I stedet får de en bokorm av en jente.

For en som selv elsket bøker av alle slag, ble Anne en å identifisere seg med.

«Dette kjennes som uka der det plutselig er kult å være en kvinnelig nerd». Det skrev en bekjent i glede på Facebook noen dager etter at det hadde blitt kjent at ekteparet May-Britt og Edvard Moser tildeles nobelprisen i medisin, og Malala Yousafzai får fredsprisen. Og ja, plutselig handlet mye om kvinner og kunnskapstørst, nysgjerrighet, ærgjerrighet. Pressen måtte pent

«Be aldri om unnskyldning for at du har lest.»

vente på å få møte Malala etter at nyheten om fredsprisen var blitt kjent. Både engelsk- og fysikktimene var viktigere enn en hasteinnkalt pressekonferanse. Slik satte 17-åringen to streker under sitt eget svar på hvordan man skaper fred: gi alle, også kvinner, rett til utdanning.

Det får meg til å tenke på en forelesning jeg var på en gang som student, der den kvinnelige professoren satte øynene i en del av oss jentene på de fremste radene og sa: Be aldri om unnskyldning for at du har lest. Hun hadde sett seg lei på at feminister flest ble stemplet som verdensferne middelklassedamer med usunn hang til postmoderne teori, bare fordi de hadde tatt seg universitetsutdanning.

Anne fra Bjørkely ber aldri om unnskyldning for at hun leser. Tvert imot: Hun bruker fritiden til å iscenesette dramatiske dikt om Ofelias død og dess like sammen med bestevenninnen Diana. Hun elsker skolen og peiler seg snart ut klassekameraten Gilbert som sin fremste faglige rival. Kivingen dem imellom når et bunnivå når Anne smeller skifertavla i hodet på Gilbert. De ender selvfølgelig opp med å gifte

seg, mange år senere.

Det gjorde også May-Britt og Edvard Moser. De vokste opp i nabokommunene Hareid og Herøy og husket hverandre fra gymnasen da de begge møttes på NTNU i 1983. Snart tvinnet forskerambisjoner og kjæresteforhold seg sammen, og resultatet av samarbeidet fikk sin foreløpige kulminasjon 6. oktober i år, da det ble kjent at de deler årets nobelpris i medisin med John O'Keefe.

– Vi har aldri passa inn i boksar og strategiar, det eneste vi har hatt framfor oss er stjerna «excellent science», sier May-Britt Moser i et intervju med Forskerforum (se side 11).

Anne fra Bjørkely hadde alltid drømt om å studere, og at hun har evnene, er det aldri tvil om. 17 år gammel gjør hun unna lærerutdannelsen på ett år i stedet for to og tildeles stipend for videre studier. Men studiene blir utsatt, ettersom fostermoren Marilla trenger henne hjemme, og hun blir i stedet lærer i hjembyen. Når hun så noen år senere kan fortsette på college, er det bare for å legge enda noen år til lærergjerningen før hun gifter seg med Gilbert og snart blir mor og hustru på heltid.

Gilbert, derimot, blir lege.

Når fortellingen om Anne har kommet hit, mister den trettenårige jeg noe av interessen for henne. Det var ikke fembarnsmoren Anne jeg ville lese om, men den nysgjerrige nerden Anne, skolejenta som på et tidspunkt utbryter i vill glede:

Å, det er så herlig å ha ambisjoner. Jeg er så glad jeg har så mange av dem. Og de ser aldri ut til å ta slutt – det er det beste av alt. Så snart du oppfyller en ambisjon, ser du en annen skinne enda høyere opp. Det gjør livet så interessant.

Heldigvis finnes det fortellinger som fortsetter der historien om Anne fra Bjørkely mister magien. To av fortellingene handler om Malala Yousafzai og May-Britt Moser. Gratulerer med nobelprisen til dere begge!

Redaktør
Siri Lindstad

14: Etter skjelvet

Den italienske seismologen Giulio Selvaggi skulle bare delta på et møte. I dag er han dømt for uaktsomt drap på 29 mennesker.

22: Brenner for kunnskap

Hun skulle bli telegrafist. I dag sitter Hilde Gunn Avløyp ved roret i Forskerforbundet, drevet av et sterkt kall.

26: Regner på de rike

Rikdom varer ofte livet ut, ifølge forskere ved Statistisk sentralbyrå, som bruker Norges rikeste som forskningsobjekter.

4: Ett år med blå regjering

Regjeringen vil ha en kursendring for norsk forskning, men ikke alle mener at en satsing på toppforskning er veien å gå.

8: Rekordmange publiseringer

Flere ressurser og premiering av artikkelpublisering kan være årsaker til at norske forskere nå er i verdenstoppen – i kvantitet.

9: Poengløst

Når HiOA-forsker Gunnar H. Gundersen jobber med faget sitt, får han ingen publiseringspoeng. I stedet må han skrive vitenskapelige artikler om musefeller.

10: Akademisk pengebinge

Pengene hoper seg opp hos norske universiteter og høyskoler. Aldri har de hatt så mange milliarder i banken som nå.

11: Når Göran Hansson ringer

6. oktober ringte telefonen til May-Britt Moser fra et ukjent nummer. Hun liker ikke slike oppringinger, men bestemte seg for å være høflig.

FASTE SIDER

36: Bøker

38: Kronikk

40: Debatt

42: Gjesteskrivent

44: Tilbakeblikk

45: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 9/2014 – 46. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo, Telefon: 21 02 34 00/Telefaks: 21 02 34 01

ANSVARLIG REDAKTØR: SIRI LINDSTAD, siri.lindstad@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: AKSEL KJÆR VIDNES, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: JOHANNE LANDSVERK, johanne.landsverk@forskerforum.no; SILJE PILEBERG, silje.pileberg@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

REDAKSJONSRAÐ: Martin Eide, professor UiB, Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiT, Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 64 87 67 90, Telefaks: 64 87 67 91, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Forsidefoto: Scanpix. Trykk: Krona Trykk.

ISSN 0800-1715. Opplag: 18 270

BLÅBLÅ TOPPTUR

Regjeringen vil se norske forskere som tindebestigere. Selv ser forskerne seg mer som midtbanespillere.

– Vet du hva? Det er egentlig det siste året jeg har tenkt at «nå har vi lyktes», sier Kerim Nisancioglu.

Kollega Trond Dokken nikker.

Kontoret på Bjerknessenteret for klimaforskning lyses opp av gjenskinnet fra den blendende fasaden til Geofysisk institutt ved

Universitetet i Bergen.

For under et år siden vant førsteamanuensis Nisancioglu og seniorforsker Dokken en tildeling på 100 millioner kroner fra Det europeiske forskningsrådet (ERC), sammen med kollega professor Eystein Jansen og to danske forskere. Midlene finansierer prosjek-

tet «Ice2Ice», som skal utforske forholdet mellom Grønlandsisen og havisen i Arktis – om Grønlandsisen smelter raskere når havisen minker.

At så store midler tilfaller forskere ved Bjerknessenteret, mener Nisancioglu og Dokken skyldes et sterkt og kompetent forskningsmiljø. Forskere ved senteret publiserer jevnlig i de anerkjente tidsskriftene Nature og Science. Senteret oppfattes solid også internasjonalt. Og nå ser de effekten.

– Jeg merker det på rekrutteringen, at vi har lettere for å få gode søkere nå enn før. Og på at vi får mye oppmerksomhet når vi er ute, sier Nisancioglu.

DEN LILLE FORSKJELLEN

Flere norske forskere bør få oppleve den litt tynne luften på toppene, mener regjeringen. Ifølge Torbjørn Røe Isaksen er forskningsambisjonene en av de viktigste endringene med blåblå regjering.

– Det er særlig to ting jeg mener er viktige i året som har gått: Det ene er langtidspanen, og det andre er at vi har etablert og vist i praksis at vi ønsker å følge opp ambisjonene om å satse på verdensledende miljøer. Det sies gjerne at det ikke er politisk uenighet når det gjelder forskning og høyere utdanning, men jeg syns vi har vist at det er mye politikk også innen dette feltet – kanskje særlig ved å fremheve en satsing på verdensledende miljøer, sier Isaksen.

– Er det en ideologisk forskjell her, mellom blåblå og rødgrønn forskningspolitikk?

– Jeg tror det har vært lettere for oss å være helt åpne og ærlige på at vi ønsker å satse på noen utvalgte områder og noen fremragende miljøer. Jeg tror også at tidligere politiske ledelse hadde ønske om det, men i praksis har det ikke blitt fulgt opp.

Ambisjonen følges også opp med potensielt omveltende tiltak. Isaksen har startet arbeidet med en stortingsmelding om struktur, og nedsett et utvalg som skal vurdere finansieringen i universitets- og høyskolesektoren. Sammenslåinger og økt konkurranse om midler er et ventet utfall i sektoren. Ved fremleggelsen av forslaget til statsbudsjett for 2015 kom også langtidspanen for forskning og høyere utdanning. Den fastsetter konkrete mål for opptrapping innen forskningssektoren.

Dette har flere merket seg. Forskerforbundets leder Petter Aaslestad beskriver Isaksen som en statsråd med ambisjoner og ønsker om høy kvalitet. Det er i seg selv intet nytt, medgir han.

FOTO: ANNE ELISABETH NESS

■ Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen vil at norske forskere skal få oppleve det riktig store: Gjennombruddet!

FOTO: ANSEL KJÆR VIDNES

■ – En bestilling fra politikere i Oslo om å forske på et bestemt tema fører ikke til publiseringer i anerkjente tidsskrifter, mener Kerim Nisancioglu (t.v.) og Trond Dokken.

– Nei. Men Isaksen virker villig til å foreta omprioriteringer ut ifra ideer om kvalitet, som ved å reise spørsmål om robusthet ved små fagmiljøer.

- I større grad enn tidligere statsråder?
- Ja, det kan virke sånn.

ET BEDRE SAMFUNN

Tegnene på at noe er i endring, kommer også i statsbudsjettene – særlig det siste, forslaget for 2015, som venter på å bli behandlet i Stortinget. Foruten en generell realvekst for forskning og høyere utdanning satses det spesifikt på dem som allerede er best. Det settes av 70 millioner kroner som skal gå til universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim, Tromsø og Ås. Pengene er øremerket arbeidet med å utvikle flere verdensledende fagmiljøer gjennom rekruttering av internasjonalt ledende forskere.

– Dette er nye takter, sier en av mottakerne, rektor Anne Husebekk ved Universitetet i Tromsø.

– Det er første gang den type midler er bevilget over statsbudsjettet. Jeg har tro på at Norge bør bestrebe seg på å rekruttere gode forskere utenfra, noe som gir mulighet for å bygge

opp fremragende forskningsgrupper. Jeg tror at slike grupper vil være eksternt finansiert i løpet av kort tid. Dette er en investering i fremtiden som helt sikkert vil betale seg, sier hun.

Petter Aaslestad stiller seg noe mer skeptisk til ambisjonen.

– Det kan bli en veldig ensidig konkurranse-metaforikk i at man skal bli «verdensledende». Forskning er til for å løse samfunnsoppgaver og gjøre verden til et bedre sted. Det kan hende vi kan gjøre det uten akkurat å være verdensledende, sier han, og viser til at det er et slags brudd med hvordan norske myndigheter har organisert kvalitetssikringen av universitetene og høyskolene.

Han trekker frem Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (Nokut) som eksempel. Nokut jobber ikke for at institusjonene plasserer seg i verdenstoppen, men at de ikke sikter mot bunnen.

– Gjennom Nokut-systemet akkrediterer man forsknings- og utdanningsmiljøer etter minstestandarder, at det er godt nok. Jeg mener man skal ha forståelse for at «god nok» forskning også kan ha stor betydning for samfunnet, sier Aaslestad, som tidligere var styreleder for Nokut.

– «ROBUST» BETYR NEDLEGGELSE

Ved en mindre høyskole på Vestlandet møter Aaslestad støtte. Tidligere i høst skrev professor Jan Inge Sørbø ved Høgskolen i Volda en kommentar i Dag og Tid der han var kritisk til strukturarbeidet som er igangsatt av Kunnskapsdepartementet. Han mener institusjonene fikk få alternativer utover å oppgi hvem de kunne slå seg sammen med.

– At statsråden lanserer som et faktum at det skal lages en stor strukturendring, gjør at han unngår spørsmål om det er behov for en strukturendring, sier Sørbø.

– Denne taktikken fører til at alle blir ivrige etter å lage konstruksjoner om sin fremtid i en tenkt struktur. Men det har ingenting å si, for det er statsråden som til slutt lager hele strukturen, mens spørsmål om store enheter er bedre enn små, ikke blir stilt.

– Er regjeringen for opptatt av «robuste» fagmiljøer?

– Ja. Ordet «robust» er bare en ideologisk vimpel man bruker når noe skal legges ned. Bruker de ordet «robust», legges noe ned etterpå. Det bygger på forenklingen om at store enheter fungerer bedre enn små.

– Men er det ikke bra å ha en regjering som

ønsker å løfte forskningsmiljøene?

– Jo, det er en positiv ambisjon, men det er en misforståelse at forskningsmiljøene blir bedre av å bli organisert i enormt store enheter. Du kan få veldig gode forskningsmiljøer gjennom tverrinstitusjonelt samarbeid. Du må ikke slå sammen alle for å få bedre forskningsmiljøer. Det er en illusjon. Det er en forveksling av kvalitet og kvantitet.

DET BESTE AV TO VERDENER

Ved Bjerknessenteret ser Nisancioglu og Dokken seg selv litt som eksempel både på det tverrinstitusjonelle samarbeidet Sørbo etterlyser, og på det robuste forskningsmiljøet kunnskapsministeren etterlyser.

– Jeg tror vi står sterkt på grunn av størrelsen på ekspertisen vi har samlet her, sier Nisancioglu.

– Det er helt avgjørende at man er et tyngdepunkt i den forskningen man driver med, og har oppnådd kritisk masse, sier kollega Trond Dokken.

– Denne typen søknader til ERC er ikke ett enkelt menneskes verk. Det handler om samspillet mellom forskere og at man har et kompetent administrativt apparat.

Men hva er kritisk masse? Hva er et robust forskningsmiljø? Ved Bjerknessenteret jobber det om lag 150 forskere. Senteret trekker på krefter fra de fire samarbeidsinstitusjonene Universitetet i Bergen, Havforskningsinstituttet, Nansensenteret og Uni Research. Det gir senteret bredde og tyngde. I forskergruppen til Dokken, Nisancioglu og Jansen jobber det i dag rundt ti forskere i direkte tilknytning til «Ice2Ice»-prosjektet. Dette skal økes til 20 i løpet av året.

– En av de store fordelene vi har med å ha en viss størrelse, er at vi kan rekruttere de beste søkerne internasjonalt. Da må du være godt kjent og være en god arbeidsplass, sier Nisancioglu, og forteller at de opplever svært god søkertilgang.

– Vi skal rekruttere ti stykker nå. På den første utlysningen til én stilling fikk vi vanvittig mange søkere. Alle internasjonale, fra toppinstitusjoner. De var så gode at jeg ansatte to stykker, forteller Nisancioglu og legger til at dette er en ny opplevelse for dem.

– Det var vanskelig å rekruttere før. For ti år siden var det utenkelig for en amerikansk toppforsker å komme til Bergen.

ET GJENNOMBRUDD

Rektor ved UiT, Anne Husebekk, er enig i at den menneskelige faktoren er en viktig årsak til at

FOTO: UiT

■ – Å rekruttere gode forskere utenfra gir mulighet for å bygge opp fremragende forskningsgrupper, sier Anne Husebekk.

FOTO: HØGSKOLEN I VOLDAL

■ – Det er ikke sånn at verden står og faller på at de norske forskningsmiljøene er gode, sier Jan Inge Sørbo.

man bør prøve å heve enkelte forskningsmiljøer. Men det er ikke den eneste.

– Slike forskningsmiljøer vil kunne tiltrekke

seg andre gode forskere til Norge, og for øddømmet er det flott hvis Norge kan forbindes med fremragende forskning på noen felt. Men først og fremst er det avgjørende at forskningsresultatene blir spennende og viktige, sier hun.

Ambisjonene deles i aller høyeste grad av kunnskapsministeren. Han vil at norske forskere også skal få oppleve det som andre gjør: store gjennombrudd.

– Det er viktig å få mer gjennombruddsforskning, som igjen kan bidra til å løse flere samfunnsproblemer og gi oss mer kunnskap fremover. Det vil også gi oss mulighet til å få flere dyktige forskere som vil komme til Norge. Hvis vi mener at Norge skal bli verdensledende på innovasjon og oppnå gjennombruddsforskning, må vi prioritere det i budsjettene.

– Kan ikke samfunnets utfordringer også løses gjennom «god nok» forskning, som Aalesstad sier?

– Det er helt riktig. Og de temaområdene som er pekt ut i langtidspanen, krever bred deltakelse fra hele spekteret av institusjoner i Norge. Vi skal også satse på breddeforskning og de brede utdanningstilbudene våre. For å bruke en forslitt idrettsmetafor: Du trenger breddeidretten for å fylle landslaget.

MEST HARDT MIDTBANESPILL

Så til våre representanter på landslaget – de som kjempet i et europeisk mesterskap og vant. Kunne det være godt nok med «godt nok», eller må alt være topp?

– Å pirke i forskningstoppen er noe vi får til en og annen gang, sier Trond Dokken.

– Både gjennom tilfeldigheter når de riktige dataene detter deg i fanget, og gjennom hardt arbeid. Hovedmassen av det vi publiserer, er bare hardt arbeid – helt mainstream forskning – som handler om å teste og bekrefte.

– Grunnen til at vi iblant når toppen, er at vi underveis i vår forskning oppdager hva som er viktig. Det er umulig å forskuttere. Man kommer uplanlagt over noen veldig interessante funn. Og noen av de største nyvinningene kommer gjennom frie prosjekter til stipendiatene, sier Nisancioglu og passer til Dokken, som dribler litt med kunnskapsministerens ord:

– Det skal løpes noen kilometer på midtbanen for å få til det ene målet.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

– Ordet «robust» er bare en ideologisk vimpel man bruker når noe skal legges ned.

PROFESSOR JAN INGE SØRBØ, HØGSKOLEN I VOLDAL

NY REGJERING VARSLAR KURSENDRING

Sveriges nye regjering vil ha fleire faste stillingar og auke grunnløyvingane til forskning.

– Dei overordna signala lovar veldig bra. Spørsmålet er kva midlar som blir løyvde, og kva som går igjennom i Riksdagen, seier Karin Åmossa, sjefsuttreiar i Sveriges Universitetslärarförbund (SULF).

MEIR PENGAR, FLEIRE KVINNER

Like etter valet presenterte statsminister Stefan Löfven regeringsforklaringen, der han mellom anna sa dette:

- Villkåra for unge forskarar skal betrast.
- Det skal lagast ein tiårsplan for forskning for å sikre eit langsiktig perspektiv.
- Delen kvinnelege professorar skal auke.
- Grunnløyvingane til forskning skal opp.
- Talet på høgszkuleplassar skal aukast, og utdanningskvaliteten skal opp.

Statsministeren lova også å auke bruken av faste tilsettingar i den svenske arbeidsmarknaden. Innan forskingsmiljøa er bruken av mellom- belse tilsettingar spesielt presserande: Éin av tre lærarar og forskarar på svenske høgszkular går på tidsavgrensa kontraktar.

KAN FØRE TIL ENDRING

– Vi er spesielt glade for at regjeringa vil stoppe misbruket av mellombels tilsette og auke grunnløyvingane til forskinga. Desse to tinga heng saman, og får regjeringa dette igjennom, kan det medføre ein stor skilnad, seier Åmossa.

I dag brukar svenske professorar 20 prosent av forskningstida til å søkje om midlar. Åmossa trur at auka grunnløyvingar kan frigjere meir tid til forskning. Meir midlar kan også gjere ei langsiktig planlegging av tilsettingar mogleg, meiner ho. Mange svenske forskarar startar i dag i ei fireårig rekrutteringsstilling, og berre eit fåtal institusjonar garanterer ein fast jobb etterpå.

– Vi håper at alle forskarar etter fire år skal ha ein fast jobb som ventar på dei, gitt at dei oppfyller kvalitetskrava, seier Åmossa.

Å FÅ LOVNADENE IGJENOM

Før valet lova det nye regjeringspartiet Socialdemokraterna 17 500 fleire studieplassar til ein prislapp på 6 milliardar svenske kroner over fire år. Dei lova også 1 milliard kroner til å auke undervisningstida i høgszkuleutdanningane.

– Dette er naturlegvis fantastisk bra. Spørsmålet er kva regjeringa får gjennomslag for politisk, seier Åmossa.

For det er ikkje gitt at statsministeren får igjennom alt han drøymmer om. Den nye regjeringa, danna av Socialdemokraterna og Miljöpartiet, er i mindretal og avhengig av støtte

FOTO: MARTINA HUBER/REGERINGSKANSLIET

■ Ny regjering betyr nye visjonar for svensk utdannings- og forskingspolitikk. Helene Hellmark Knutsson blir minister for høgare utdanning og forskning. Gustav Fridolin får ansvar for førskule og grunnskule. Aida Hadzialic blir gymnas- og kunnskapsløftminister.

frå borgarlege parti.

– Viss vi samanliknar med midten av 1990-talet, blir det i dag brukt 7 milliardar kroner mindre på studantar. Eg er positiv til fleire plassar og auka kvalitet, men det er litt vanskeleg å sjå korleis regjeringa skal få det til, seier Åmossa.

Større forventingar har ho til lovnadene om fleire faste tilsettingar. Her har Socialdemokraterna tidlegare vore svært tydelege, og dei har fått støtte frå dei borgarlege.

TRE UTDANNINGSMINISTRAR

Éin mann og to kvinner skal styre utdannings- og forskingspolitikken i Sverige. Gustav Fridolin (Miljöpartiet) blir svensk utdanningsminister, Helene Hellmark Knutsson (Socialdemokraterna) blir minister for høgare utdanning og forskning, og Aida Hadzialic (Socialdemokraterna) blir gymnas- og kunnskapsløftminister.

Medan Fridolin, ein av Miljöpartiets frontfigurar, ikkje var ei overrasking, var dei to andre namna mindre venta. Hellmark Knutsson vart nyleg kåra til «regeringens största doldis»,

Helene Hellmark Knutsson

Gustav Fridolin

Aida Hadzialic

altså den minst kjende ministeren, av Aftonbladet. Ho har lang bakgrunn frå partipolitikk, men først og fremst på lokalt og regionalt nivå.

Verken Hellmark Knutsson eller statssekretæren hennar, Anders Lönn, har universitets- eller høgszkulegrad. Ingen av dei har heller jobba i sektoren.

– Dette var heilt ukjende namn for oss. Det er mogleg at det blir veldig bra, men vi har inga aning, seier Karin Åmossa.

Også gymnas- og kunnskapsløftminister Aida Hadzialic (27) har vore eit ukjent namn i svensk rikspolitikk. Hadzialic er utdanna jurist, har bakgrunn som kommunepolitkar og blir den yngste ministeren i regjeringa.

♦ AV SILJE PILEBERG

NOREG I VERDSTOPPEN

Norske forskarar er i verdstoppen når det gjeld artikkelproduksjon. Men dei blir sjeldnare siterte enn forskarar i Sverige og Danmark, ifølgje ein ny rapport.

Aldri har norske forskarar publisert så mange artiklar som i dag. I 2013 vart det publisert 76 prosent meir enn i 2005, ein større auke enn ein har sett i andre nordiske land og Europa elles. Noreg er i dag verdas femte største artikkelprodusent, sett i forhold til innbyggjartalet.

Forskningsleiar Espen Solberg i Norsk institutt for studiar av innovasjon, forskning og utdanning (Nifu) trur utviklinga har fleire årsaker.

– Vi har fleire ressursar både i offentleg og privat forskning enn tidlegare, og i 2004 fekk vi eit finansieringssystem der universiteta og høgskulane får økonomiske insentiv til å publisere.

Frå 2009 fekk også institutta eit system som premierer vitenskapleg publisering, seier Solberg, som er medforfattar av rapporten *Det norske forsknings- og innovasjonssystemet – statistikk og indikatorer* («Indikatorrapporten»), utgitt av Noregs Forskringsråd.

BIOLOGI OG GEOFAG PÅ TOPP

I 2013 vart det i Noreg publisert 2,38 artiklar per 1000 innbyggjarar, eit tal som berre blir forbigått av Sveits, Sverige, Danmark og Australia.

Artikkelproduksjonen er relativt høg innan biologi, geofag og samfunnsvitenskap. I fysikk,

kjemi og enkelte teknologifag er det relative talet på publiseringar lågare. Indikatorrapporten slår også fast at universiteta er klart mest aktive: Fire universitet (Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø) stod for nesten halvparten av den vitenskaplege publiseringa i 2013. Av dei 20 institusjonane som publiserer mest, er Sintef det einaste forskningsinstituttet.

KVALITET ER KOMPLISERT

Samtidig blir norske eller delvis norske artiklar relativt sjeldan siterte. Sjølv om også denne trenden er stigande, er talet på siteringar per artikkel midt på treet i Europa og langt under land som Danmark, Nederland og Sveits. Betyr dette at norske forskarar leverer kvantitet, ikkje kvalitet?

– Siteringstala kan nok peike litt i retning av dette, seier Espen Solberg, og presenterer to moglege forklaringar:

– Den eine forklaringa er at vi publiserer meir, medan kvaliteten ikkje blir heva i same grad. Den andre er at det er eit etterslep. Ein må vente i fleire år før ein kan seie noko om kor hyppig artikkane blir siterte.

Han legg også til ei tredje mogleg forklaring, nemleg at fleire tidsskrift er blitt registrerte i artikkeldatabasane. Dersom norske forskarar publiserer i dei nyleg registrerte tidsskrifta, er det ein sjanse for at forskinga sjeldnare blir plukka opp.

Solbergs kollega Dag Aksnes, som også jobbar ved Nifu, understrekar at kvalitet er eit mangesidig omgrep.

– Forskinga kan vere god og basert på eit stort materiale, men likevel ikkje bli sitert. Skal ein seie noko om kvaliteten på forskinga, må også fagekspertar inn, seier Aksnes.

KINESISK KONKURRANSE

Løftar vi blikket til eit globalt nivå, fortel rapporten også om ei global maktforskyving i kunnskapsproduksjonen. Medan EU 27-landa og USA lenge har vore leiande, er denne trenden no i ferd med å snu. Kina og Oseania passerte allereie i 2009 USA i artikkelvolum, og i 2013 nådde regionen nivået til EU 27. Frå og med 2014 kan Asia og Oseania, med Kina i front, kome til å stå for størstedelen av verdas kunnskapsproduksjon.

– Publiseringssveksten hos dei veksande økonomiane kjem nok delvis av at fleire tidsskrift har blitt registrerte i den internasjonale databasen. Likevel ser vi at særleg veksten i Kina er slående, både når det gjeld publiseringar, ressursar og talet på forskarar, seier Espen Solberg.

Vitenskapleg publisering med norsk deltaking dei siste ti åra:

FOTO: PAUL SIGVE AMUNDSEN

■ Sidan 2005 har norske forskarar produsert stadig fleire artiklar, ifølgje Nifu.

✦ AV SILJE PILEBERG

KUNSTEN TEL IKKJE

– Det er på tide at vi får poeng for arbeidet vi gjer i forskingstida, meiner kunstnarar ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

– Det vi publiserer av kunstnarisk arbeid, har ingen verdi i universitets- og høgskolesystemet. Eg er tilsett her for å jobbe med kunst i forskingstida, ikkje for å skrive vitskaplege artiklar, seier Gunnar H. Gundersen ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Gundersen er instituttleiar ved Institutt for produktdesign, og er tilsett som professor på bakgrunn av kunstnarisk praksis.

– ØYDELEGG FOR ANDRE

Som Forskerforum skreiv i førre nummer, er kunstnarisk utviklingsarbeid ifølgje universitets- og høgskolelova sidestilt med forskning. Men i premieringa av arbeidet, blir dei behandla svært ulikt.

– Kunstnarisk utviklingsarbeid skal liksom vere likstilt, men vi får ikkje poeng for det vi jobbar med i forskingstida vår. På den måten øydelegg vi for dei andre tilsette ved høgskolen med akademisk bakgrunn. Om vi brukar forskingstida til det vi skal, nemleg å produsere kunst, trekkjer vi ned gjennomsnittet for publisering ved høgskolen. Ein kan godt seie det har større konsekvensar for instituttet enn for meg personleg. Eg får ikkje sparken.

Gundersen seier poenget er at dei i staden for å jobbe med kunst, må bruke tida på poeng-givande vitskaplege artiklar.

– Det er eit paradoks at eg fekk poeng for eit par artiklar som handla om utviklinga av musefeller. Vi kan godt skrive artiklar, men vi er kunstnarar. For å samanlikne med idrettsverda: Vi er som tennisspelarar som må prestere på fotballbanen.

FÅR IKKJE UTTELJING

Ellen Røed har delteke i stipendiatprogrammet ved Kunst- og designhøgskolen i Bergen, og skal snart disputere. No har ho fått jobb som førsteamanuensis ved Institutt for estetiske fag ved HiOA.

– Ved HiOA får eg ikkje utteljing for forskingsarbeidet mitt. Heller ikkje stipendiatutstillinga, som er fagfellevurdert etter alle kunstens reglar, gir utteljing i teljekantsystemet, seier ho.

Røed fortel at ho i fjor fekk publisert eit videoarbeid i det nettbaserte tidsskriftet InFormation, som er eit nordisk fagfellevurdert tidsskrift for kunst og forskning.

– Videoarbeidet, som var del av det avsluttande stipendiatprosjektet, var fagfellevurdert og godkjent av ein ekspertkomité. Men ikkje eingong dette kan eg få publiseringspoeng for, sjølv om det er publisert i eit teljande tidsskrift.

Røed seier at tilsette ved HiOA har ei viss tid til forskings- og utviklingsarbeid (FoU).

– Men ein kan jo sjå føre seg at forskingstida

FOTO: JOHANNE LANDSVERK

■ – Skulle vi få FoU-tid på bakgrunn av publisering, ligg vi dårleg an, seier Ellen Røed og Gunnar H. Gundersen.

vil bli gitt på bakgrunn av publisering, og då stiller vi verkeleg svakt.

Ho meiner difor at HiOA må gjere Kunn-skapsdepartementet (KD) merksam på problematikken.

– Eg har mest vondt for å tru at KD meiner at eg som kunstnar må skrive vitskaplege artiklar for å få poeng. Ved kunsthøgskolane har dei ikkje den same problemstillinga, for dei får ikkje midlar på bakgrunn av publiseringspoeng, seier ho.

MEINER HØGSKOLEN MÅ KJEMPE

Gundersen leiår no ei arbeidsgruppe ved HiOA som skal jobbe med spørsmålet.

– Høgskolen må kjempe for å få ei endring på systemet. Vi må få aksept for at kunstproduksjon skal telje på lik linje med poeng-givande publisering. Det er på tide at høgskolen tek dette opp med departementet.

Dekan Petter Øyan ved Institutt for teknologi, kunst og design seier høgskolen er i ein utprøvningsfase når et gjeld kunstnarisk utviklingsarbeid.

– Fleire kunstnarar ved HiOA publiserer jo artiklar på grunnlag av kunstnarisk utviklingsarbeid.

– Men kva gjer høgskolen i saka?

– Vi har sett ned denne arbeidsgruppa, og HiOA har ein representant i Nasjonalt råd for

kunstnarisk utviklingsarbeid (NRKU), som er oppretta av Universitets- og høgskolerådet. NRKU skal greie ut spørsmålet om teljande registrering av kunst.

– EIT RIGID SYSTEM

Professor Jon Arne Mogstad ved Kunstakademiet i Trondheim seier at også dei har problem med å synleggjere kunstnarisk utviklingsarbeid overfor fakultet og rektorat.

– Dei fleste her er tilsette på bakgrunn av kunstnarisk arbeid. Det er problematisk med eit så rigid teljekantsystem. Å lage ei utstilling i eit stort museum er minst like omfattande som å skrive ei stor bok, seier Mogstad. Han var inntil nyleg instituttleiar ved Kunstakademiet i Trondheim, som er ein del av Fakultet for arkitektur og biletkunst ved NTNU.

Mogstad seier det har vore snakk om å utvikle indikatorar internt som ein mildare variant av teljekantar.

– Men førebels har det berre vore diskutert. Dette med indikatorar har også vore tema i NRKU, men ein har ikkje kome fram til noko. I kunstmiljøa har det vore motstand mot teljekantsystemet, seier han.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

11 MILLIARDER PÅ KONTO

Universitetene og høyskolene har rekordhøye beløp på bok. Men noen er flinkere enn andre til å bruke opp pengene.

Ved utgangen av august i år var den såkalte saldobalansen til universitetene og høyskolene nesten 11 milliarder kroner, viser en gjennomgang Forskerforum har gjort av institusjonenes regnskaper. Beløpet er dels avsetninger til kostnader som forfaller neste år, dels penger til aktiviteter som skal utføres neste år, samt penger til aktiviteter som er utsatt eller ikke spesifisert.

Avsetningene i UH-sektoren har tidligere vært politisk brennbart stoff, sist under «hivleskjær»-budsjettet i 2007/2008. Finansminister Kristin Halvorsen forsvarte den gangen kuttet med at sektoren kunne overføre 7 milliarder kroner og derfor hadde gode tider.

– Ved utgangen av 2013 registrerte vi 1,4 milliarder kroner i avsetninger til ikke-spesifiserte formål, sier avdelingsdirektør Joar Nybo i Universitets- og høyskoleavdelingen i Kunnskapsdepartementet. Han karakteriserer økningen de siste årene som «litt uheldig», men sier at avsetningene blir forstått som en viktig del av det langsiktige handlingsrommet til institusjonene.

– Av 30 milliarder i bevilgninger synes vi ikke dette er et vanskelig høyt avsetningsnivå, sier Nybo, som årlig tar spørsmålet opp med institusjonene som har spesielt høye eller lave avsetninger.

BEST TIL Å FORKLARE

Fjorårets regnskap viser at avsetningene ved universitetene varierte mellom 5,7 prosent ved

Universitetet i Bergen (UiB) og 20 prosent ved Universitetet i Agder (UiA). Snittet er 12 prosent.

– Vi har fått tilbakemelding fra departementet om at vi er blant de dårligste i klassen når det gjelder å holde nede avsetningene, mens vi er blant de beste til å dokumentere hva vi skal bruke pengene på, sier Kjetil Hellang, økonomidirektør ved UiA. Ifølge tertialregnskapet per 31. august har UiA satt av 30 millioner til lønns-

Avsetning og kassekreditt

- **Avsetning** innebærer å sette av midler til dekning av en sikker fremtidig utgift som ennå ikke er nøyaktig bestemt i beløp. Uttrykket avsetning brukes også om overføring av overskuddsmidler til varig økning av egenkapitalen.
- **Kassekreditt** gir kunden rett til å låne inntil et fastsatt beløp etter behov. Kassekreditt innvilges for bestemt tid.

(Kilde: Store norske leksikon)

- Fra 2013 til 2014 overførte UH-institusjonene 3,7 milliarder av en samlet bevilgning på 28,3 milliarder kroner.
- 1,4 milliarder av avsetningen var ikke-spesifisert.

oppgjøret, 25 millioner til kompetanseutvikling for fagansatte samt 32 millioner i reserve av de resultatbaserte midlene fra studentopptaket.

– Så lenge vi ikke har lov til å ha kassekreditt, må vi sette av penger til dårligere tider med lavere studentopptak, sier Hellang.

BYGGER BUFFER

Førsteamanuensis Levi Gårseth-Nesbakk ved Universitetet i Nordland har forsket på regnskap og budsjettering i offentlig sektor.

– Veksten i avsetninger kan tyde på at det er høy aktivitet og mange prosjekter, og at ledelsen har god styring. På generell basis kan man stille spørsmål om aktivitetene kunne økes ved å benytte større deler av kapitalen. Da vil man imidlertid kunne ende opp med å flytte penger fra de som har generert inntektene, noe som er styringsmessig uheldig.

Gårseth-Nesbakk viser dessuten til at finansieringsmodellen har hatt et toårig etterslep. Dette har skapt behov for å sette av driftsmidler for å finansiere framtidige fall i inntekter grunnet lavere studie- eller forskningsproduksjon i et år, samt generell usikkerhet om svikt i inntektene. I tillegg er nettobudsjetterte virksomheter selv ansvarlige for å dekke inn underskudd.

– Det ligger i sakens natur at de må sette av midler når muligheten byr seg, for å ha en nødvendig buffer, sier Gårseth-Nesbakk.

FORSKUTTERER 100 MILLIONER

Universitetet i Bergen har tatt kraftig grep for å få ned avsetningene, og har de siste årene redusert avsetningene til 5,7 prosent. Det er under halvparten av snittet for sektoren.

– Styret har gitt oss fullmakt til å forskuttere 100 millioner kroner av avsatte midler til byggprosjekter, sier fungerende økonomidirektør Kirsti Robertsen Aarøen. Denne «handlingsrom-modellen» gir UiB mulighet til å flytte ubrukte midler mellom ulike formål.

– Vi har jobbet målrettet med å redusere egne overføringer, og forskuttering knyttet til bygg er ett av virkemidlene.

Aarøen understreker at nivået på overføringene påvirkes av øremerkinger til bygg fra KD og derfor kan variere over tid. Ved utgangen av august hadde UiB totalt 110 millioner kroner ubrukt fra Kunnskapsdepartementet, mens Universitetet i Tromsø hadde 357 millioner, NTNU 365 millioner og UiO 487 millioner netto ubrukte kroner fra departementet.

FOTO: UiB

- Universitetet i Bergen klarer å bruke mer av bevilgningene hvert år enn resten av sektoren.

♦ AV ANDREAS HØY KNUDSEN

DEN GJÆVASTE PRISEN

Då May-Britt Moser fekk telefon om at ho og ektemannen hadde fått Nobelprisen i medisin, kravde ho å få det skriftleg.

– Gratulerer med pris! Har det blitt mange gratulasjonar?

– Ja, det strøymer stadig på. Det er superhyggeleg. No kom det akkurat ei bøtte med roser, dei nydelegaste eg har sett. Eg må finne ut kven dei var frå. Det var Senter for – eitt eller anna.

– Har det gått opp for deg no kva som har skjedd?

– Nei! Når folk kjem på gata og skal ha selfie, lurar eg av og til på om dei meiner ein annan.

– Det er noko spesielt med nobelprisen?

– Ja, det er jo den gjævaste prisen ein kan få. Det er nesten ikkje til å tru. Sjølv om det betyr veldig mykje for oss, er det like viktig å vise teamet og dei som støttar oss, at dei har gjort ein super jobb. Vi har aldri passa inn i boksar og strategiar, det einaste vi har hatt framfor oss, er stjerna «excellent science». Andre har sett det og støtta oss. Det er rørende.

– Kvar var du då du fekk telefonen?

– Eg sat i eit møte, skulle snart i eit nytt og var veldig stressa. Så eg tenkte: «Å nei». Eg liker ikkje å ta telefonen generelt, men så tenkte eg at

FOTO: NED ALLEY FLICKR

■ May-Britt Moser, ein ordentleg glad vinnar av Nobelprisen i medisin for 2014.

eg burde vere høfleg. Då han sa «Göran Hansson», hugsa eg namnet og tenkte at han nok berre ville ha ein kommentar om prisvinnaren. Eg gjekk inn på rommet mitt, lukka døra, og så sa han: «Du og John O'Keefe og Edvard har fått nobelprisen.» Eg fekk sjokk! Det kjendest

som om håret reiste seg. I det vesle sekundet eg trudde på det, kjende eg boblande lykke og takksemd. Eg sa at han måtte sende det til meg på e-post, for eg stolte ikkje på at eg hørde rett.

– Har du eit tips til andre som vil ha ein nobelpris?

– Det første er at målet ikkje må vere å få ein pris, men å jobbe med eit overordna spørsmål som ein brenn for. Så må forskinga vere «excellent», på alle nivå. Heile teamet må identifisere seg med den visjonen, av glede, ikkje av tvang. Vidare trengst det beinhardt arbeid, evne til å sjå samanhengar, gode, generelle spørsmål og mot til å ta sjansar. Ein må setje saman eit team som fungerer, sjå medarbeidarane og jobbe for eit godt miljø. Til sist: Viss ein står i stampe fordi ein ikkje har den teknikken som trengst, må ein be dei beste om hjelp. Edvard og eg fekk reise til han som fann plasscellene, altså hjernecellene som fortel oss kvar vi er. Det var John O'Keefe.

♦ AV SILJE PILEBERG

Behandlingsforsikring **NYHET!**

– Ny forsikring fra Forskerforbundets forsikringskontor fra 1.1.2015.

440 000 nordmenn har i dag behandlingsforsikring. **Hvorfor?**

Norsk helsevesen er blant det beste i verden, men dekker ikke alltid behovet og ønsket om hurtig behandling.

Hva får du med behandlingsforsikring?

Etter at du har vært hos din fastlege og fått henvisning til videre undersøkelser/behandlinger, overtar Tryg Behandlingsservice og gir deg raskt time til spesialist eller undersøkelser som f.eks røntgen, MR, CT, eller operasjon. Tryg Behandlingsservice vil følge deg tett gjennom hele behandlingsløpet.

Forsikringen dekker bl.a.:

- Behandling eller operasjon på privat sykehus innen 14 virkedager
- Inntil 8 timer med fysikalsk behandling
- Psykolog og krisehjelp
- Gjenopptrening etter operasjon
- «Second opinion» undersøkelse og vurdering

Les mer om forsikringen på [www. Forskerforbundet.no/forsikring](http://www.Forskerforbundet.no/forsikring)

Bestill forsikringen nå på forsikring@forskerforbundet.no og du får forsikringen uten å levere helseerklæring.

STATSBUDSJETTET

KRITISKE TIL STUDIEAVGIFT

Regjeringa sitt forslag om skulepengar for studentar frå land utanfor EØS møter motstand. Verken Venstre eller Kristeleg Folkeparti støttar forslaget. Også institusjonane er kritiske. – Dette er den saka i statsbudsjettet som vi synest er mest negativ, seier rektor Ole Petter Ottersen ved Universitetet i Oslo og fryktar eit stort fråfall av studentar. Regjeringa formulerer det som ei frivillig ordning, men presiserer samtidig at universiteta og høgskulane må kutte utgiftene med 80,5 millionar kroner.

NY STILLINGSTYPE

Testar ut innstegsstillinger

■ Kunnskapsdepartementet ønskjer ei prøveordning der 300 forskarar blir tilsette i såkalla innstegsstillinger. Målet er å lette rekrutteringa av talent til toppforskningsmiljøa, skriv Universitetsavisa. I ei slik stilling vil retten til fast jobb avgjerast av om arbeidstakaren har oppfylt krava som vart stilte i den mellombelse kontrakten. Departementet sender no ut eit høyringsforslag om ei ny forskrift som skal regulere vilkåra.

SILDEFISKE

Ser meir sild enn forskarane

■ Fiskarar opplever spriket mellom egne sildeobservasjonar og forskarane sine kvoteanbefalingar som frustrerende stort, ifølgje Fiskeribladet Fiskaren. Den tilrådde totalkvoten frå Det internasjonale rådet for havforskning er no nede på 17 prosent av det han var i 2009. «Med så til de grader manglende forutsigbarhet har styret meget stor forståelse for yrkesutøvernes frustrasjon», skriv styret i Nordland Fylkes Fiskarlag, og krev ei tydeleg intensivisering av forskningsinnsatsen.

LANGTIDSPLAN

Vil trappe opp løyvingane

■ Regjeringa varslar ei opptrapping på 1,4 milliardar kroner til utstyr, rekrutteringsstillinger og tiltak for å få fleire til å delta i europeisk forskingssamarbeid. Det går fram av langtidsplanen for forskning og høgare utdanning som vart lagd fram i oktober. Regjeringa tar sikte på å auke forskingsdelen av bruttonasjonalproduktet til éin prosent innan 2019–2020, og har skissert seks langsiktige prioriteringar der dei vil trappe opp løyvingane.

STATSBUDSJETTET

Kunsthall på Svalbard

■ Nordnorsk Kunstmuseum skal tildelast midlar for å etablere ein filial av museet i Longyearbyen, Kunsthall Svalbard. Det foreslår Kulturdepartementet i statsbudsjettet for 2015. Museumsdirektør Knut Ljøgodt er glad: – Ambisjonen vår er at Kunsthall Svalbard skal vere ein visingsstad for internasjonal samtidskunst på høgt nivå. Fleire kunstnarar og kuratorar eg har treft, i Noreg og elles i verda, vil gjerne til Arktis, og no kan vi tilby dei eit opphald der, seier han i ei pressemelding.

PRIORITERINGAR

– Utdanning og forskning må prioriterast likt

■ Forsking har høgare prestisje i academia enn undervising, og årsaka er politiske prioriteringar og økonomiske insentiv, ifølgje eit notat som er utarbeida for Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga (Nokut). – Institusjonane har i mange år fått ein tydeleg marsjordre for å hevde seg innan forskning, seier Nokutdirektør Terje Mørland, ifølgje magasinet Utdanning. Han meiner at undervising må få same prioritet viss vi skal nå måla i kvalitetsreforma, som kom for ti år sidan.

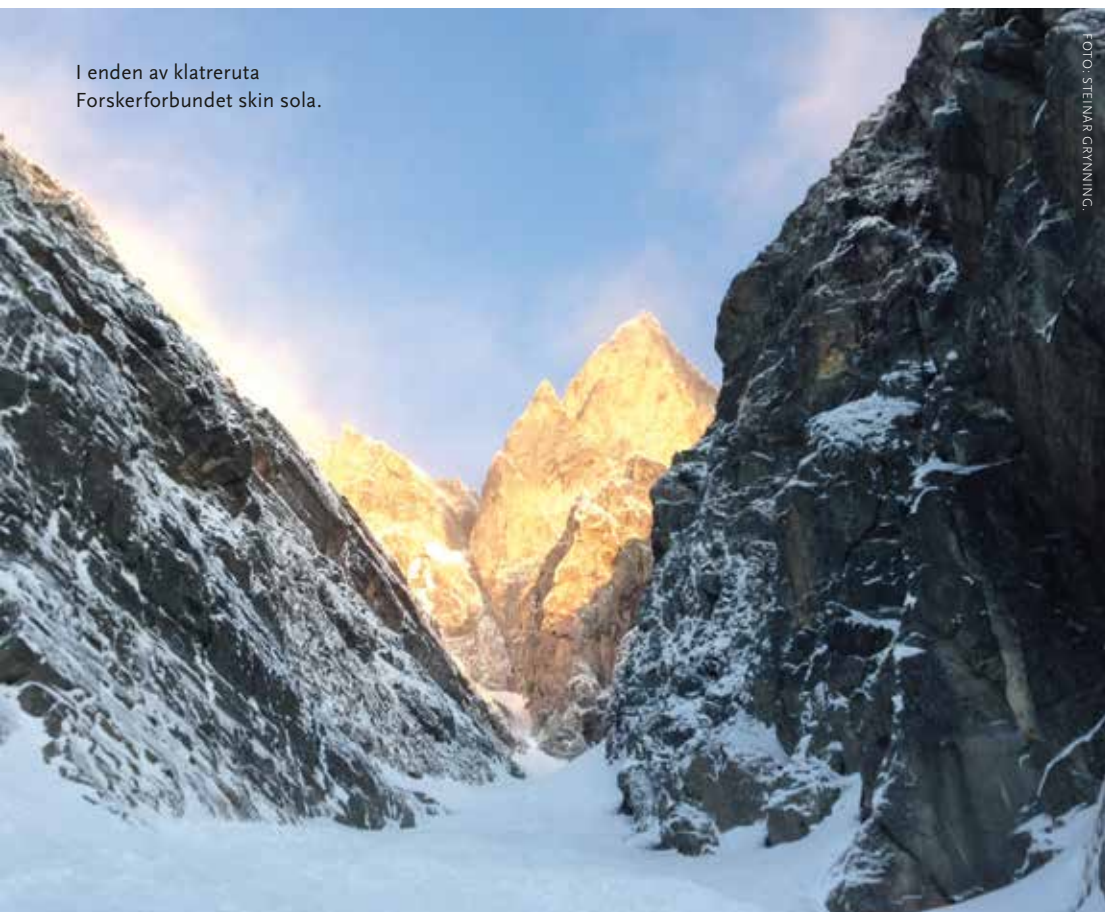

STATSBUDSJETTET

Universitetsmuseet i Bergen blir stengt

■ Regjeringa løyver ikkje pengar til vidare oppussing av Dei naturhistoriske samlingane ved Universitetet i Bergen. Det inneber at museet må stengje på ubestemt tid. – Vi er svært skuffa over at museet vil vere stengt og utilgjengeleg for den oppveksande generasjonen i fleire år framover, seier Dag Rune Olsen, rektor ved Universitetet i Bergen, i ei pressemelding. Museet er i dag stengt for rehabilitering og må no stanse arbeidet, utan å vite når dei kan starte opp att.

I enden av klatreruta
Forskerforbundet skin sola.

FOTO: STEINAR GRYNNING

NYE HØGDER

FORSKERFORBUNDET VART KLATRERUTE

I Sunndalen på Nordmøre nådde klatrarane Mats P. Mosti og Steinar Grynning nyleg toppen av Snøvassskjerdingan via ei ny klatrerute. Tradisjonen tru kunne dei då velje namn til ruta. I slike tilfelle gjeld det å vere kreativ utan å vere upassande, ifølgje Mosti. – Det er vanleg å kalle ruter etter songtitlar eller bøker. Men vi er forskarar begge to, eg er medlem av Forskerforbundet, og kallenamnet til kompisen min er «Forskaren». Difor syntest vi «Forskerforbundet» var eit morosamt namn, forklarar han.

STATSBUDSJETTET

Vil ha vekk byråkratiet

■ Regjeringa foreslår eit flatt kutt på 0,5 prosent for å «avbyråkratisere og effektivisere» universitet og høøgskular. – Vi forventar at dei skal gjere det same som dei gjer i dag, men med 0,5 prosent mindre pengar. Vi har et alvorleg problem viss dei ikkje klarer det, seier statssekretær Bjørn Haugstad til Forskerforum. Forslaget har vekt reaksjonar frå opposisjonen og institusjonane sjølv. NTNU-rektor Gunnar Bovim seier at kuttet avgrensar moglegheitene til å gjere strategiske prioriteringar.

VERDAS BESTE

Fire norske blant fire hundre

■ Magasinet Times Higher Education kårar kvart år verdas 400 beste universitet, og i 2014–2015 får fire norske universitet plass på lista. Universitetet i Oslo skårar best og kjem på 186. plass. Lenger nede på lista kjem Universitetet i Bergen, NTNU og Universitetet i Tromsø. Til grunn for rangeringa ligg målingar av undervisings- og forskingskvalitet, siteringar, internasjonalt samarbeid og innovasjon. Øvst på lista tronar California Institute of Technology.

FOTO: FLICKR/CC

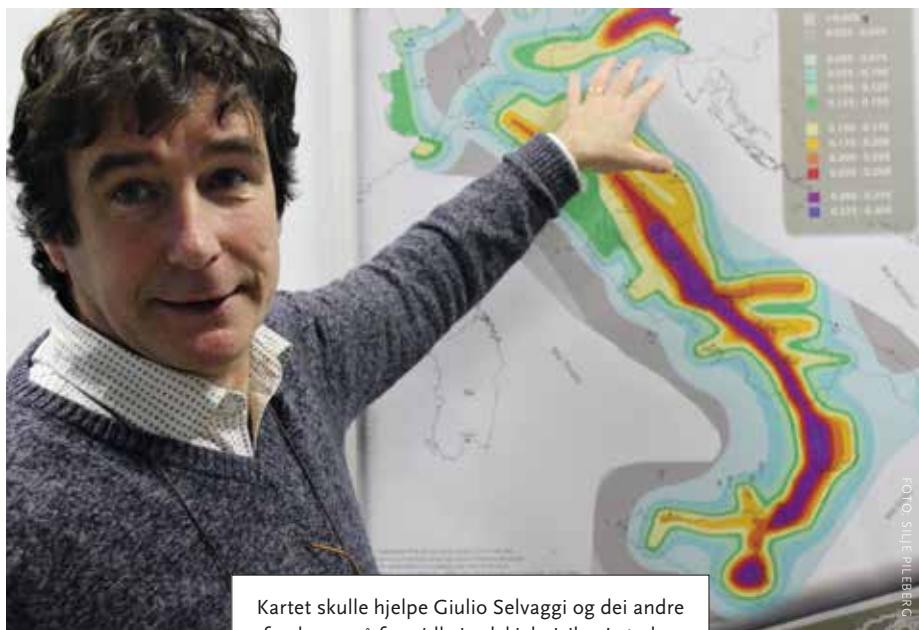
Den norsk-tyrkiske seismologiprofessoren
Kuvvet Atakan ved Universitetet i Bergen
forskar på jordskjelvrisko i Istanbul.

Vitskap på liv og død

309 menneske døydde i L'Aquila. Langt fleire kan døy i eit jordskjelv i Istanbul. Kva ansvar har forskarar som Kuvvet Atakan?

AV SILJE PILEBERG

Kartet skulle hjelpe Giulio Selvaggi og dei andre forskarane å formidle jordskjelvrisko. I staden vart det brukt mot dei.

Det var ein perfekt dag for å bli frikjend, hugsar Giulio Selvaggi.

Utanfor rettslokalet i den italienske byen L'Aquila skein sola ned på dei blå fjella. Datoen var 22. oktober 2012, og auge frå heile verda hadde retta blikket mot ein trong rettssal i ein fjellby i Apeninnane.

Den italienske seismologen og forskingsdirektøren Giulio Selvaggi var ein av sju tiltalte. Fleire av hans velrenommerte kollegaer sat ved sida av han.

– Heilt fram til denne dagen trudde eg at eg ville bli frikjend. Men eg hadde ei underleg kjensle av urettferd inni meg.

Ryktesvirr

Drapstiltale er ein absurd tanke for dei fleste forskarar. For å forstå kva som hende i L'Aquila, må vi spole attende til 2009, då innbyggjarar i byen L'Aquila gjekk med nervane i heilspenn. I fleire månader hadde dei opplevd små jordskjelv, og rykta svirra om at eit stort skjelv var i vente. Særleg hadde ein pensjonert laboratorieteknikar skapt frykt. Han hadde plassert radonmålarar rundt om i regionen og meinte no å kunne føreseie det store skjelvet. Men metoden hans hadde inga støtte i vitskaplege studiar.

– Å spørje ein seismolog kva dag eit jordskjelv vil kome, er som å spørje ein meteorolog kva sekund den første regndropen skal falle. Jordas indre deformasjon og prosessane som leier til det, skjer svært sakte. I beste fall kan vi seie noko om sannsynet for eit stort jordskjelv i løpet av dei neste 30 åra, seier Kuvvet Atakan, seismologiprofessor ved Universitetet i Bergen.

Då det statlege sivilvernkontoret Protezione Civile inviterte nemnda Commissione Grandi

Rischi til eit møte i L'Aquila 31. mars 2009, håpte innbyggjarane at dei skulle få vite kva dei burde gjere. I området var det lange tradisjonar for å ta med seg teppe og puter ut på ein piazza dei nettene det rista i husa.

Møtet som endra alt

Commissione Grandi Rischi er ei nemnd som skal informere italienske styresmakter om risiko, medan Protezione Civile skal fortelje innbyggjarane kva dei bør gjere. Giulio Selvaggi var eigentleg ikkje med i nemnda, men vart invitert med på møtet av sjefen sin, Enzo Boschi, dagen før. I all hast samla han saman instituttet sine siste rapportar og data.

– Eg såg fram til møtet. Eg var forskingsdirektør, og å formidle data frå instituttet var ein del av jobben min, seier han.

I ettertid skulle Selvaggi ønskje at han hadde blitt forhindra. Møtet, der forskarar og representantar frå Protezione Civile og L'Aquila kommune deltok, skulle bli sett på som det som forandra alt.

På møtet sa forskarane at det er umogleg å føreseie eit jordskjelv, og at den einaste måten å verne seg mot jordskjelvrisko på er å byggje sikre hus. Leiaren for det regionale sivilvernkontoret spurde om ho skulle tru på dei som gjekk rundt og spreidde frykt. Nemnda forklarte at småskjelv, ifølgje tidlegare erfaringar, ikkje seier noko om jordskjelvriskoen i nær framtid, men at dei så visst dreg merksemda til eit område der eit stort skjelv vil kome før eller seinare.

– Eg har brukt livet mitt til å prøve å forstå jordskjelv.

GIULIO SELVAGGI

Leiaren for regionkontoret takka ekspertane og sa at dei gjorde det mogleg for henne å roe ned publikum.

Etter møtet sette forskarane seg i bilane og kørde attende til institutta sine. Pressekonferansen som vart halden, var dei ikkje inviterte til. TV-intervjuet som var blitt gjort før møtet, der visedirektøren i Protezione Civile sa at folk

Dommen i L'Aquila

- 309 menneske døydde i jordskjelvet i italienske L'Aquila natt til 6. april 2009.
- Pårørande til 29 av ofra gjekk til rettsak. Dei meinte at dei døde var i heilmane sine fordi dei var blitt roa ned av styresmakter og ekspertar.
- I 2012 vart sju personar dømde for aktlaust drap på 29 menneske. Fem av dei er blant Italias mest kjende seismologar og geologar. Dei to siste jobba i sivilvernkontoret Protezione Civile, den eine som seismisk ingeniør, den andre som visedirektør.
- Dei vart dømde for å ha analysert jordskjelvriskoen på ein «overflatisk, omtrentleg og generisk» måte og for å ha tatt del i ein medieoperasjon for å roe ned innbyggjarane.
- Ankesaka starta 10. oktober 2014.

I 2012 dømde ein italiensk domstol fem forskarar og to offentlege tenestemenn for aktlaust drap på 29 menneske.

kunne ta det med ro fordi småskjelva «sleppete ut» energien, visste dei heller ingenting om.

Fem dagar etter kom det store skjelvet.

Ventar på Istanbul

Bakken ristar. Inne i husa kjennest det som om alt dansar, veggane, golvet, møblane. Og lyden – den forferdelege lyden – nokon skildrar han som ein «boaaaaah». Andre kallar det eit skrik. Hus ramlar saman, menneske blir gravlagde. Vi kunne ha vore i L'Aquila natt til 6. april 2009. Men vi skal flytte oss, frå fortida til framtida, frå L'Aquila til storbyen Istanbul.

I 2005 avslutta seismologiprofessor Kuvvet Atakan EU-prosjektet Relief, der ein av konklusjonane var at det i løpet av 30 år vil kome eit kjempeskjelv i Istanbul, med 60 prosent sannsyn. Ifølgje prognosane kan 100.000 menneske døy fordi husa dei bur i kollapsar.

Atakan har sjølv tyrkisk bakgrunn. I 2005 tok han ein forskingstermin i Istanbul, der han inviterte bykommunen til møte. Ikledd dressjakke og slips stod han framfor ei forsamling på 150 tilsette i planleggingsavdelinga i byen. Roleg, sakleg og engasjert la han fram forskingsresultata og oppmoda dei til å ta grep.

Atakan syntest lenge at tyrkiske styresmakter gjorde altfor lite. I dag kjenner han seg noko lettare. Nyleg las han det han kallar ein «skrytebrosjyre», der det vart framheva at bykommunen har forsterka 846 bygningar til no, mellom anna 679 skulebygg og 29 sjukehus. Planen er å auke talet til 1969.

– Dette er gledelege tal som peikar i rett retning. Men det skjer i ein by med over ein million bygningar, seier Atakan.

Samtidig som gamle bygg blir sikra, er ei utbygging av ein ny bydel i sørvest, Silivri, under planlegging. Fem millionar menneske skal bu-

setjast i bydelen, som ligg i det området der jordskjelvrisikoen er aller størst. Istanbul treng nemleg meir plass, og hadde ein valt eit alternativt område, ville det gått ut over vassforsyninga og grøntareala i byen.

Atakan fryktar at katastrofen ein dag vil ramme Istanbul, og han spør seg kven som då må ta ansvaret.

Å spør om framtida

Kristian Andenæs, professor i retts sosiologi ved Universitetet i Oslo, trur det skal mykje til for å finne meir dramatiske saker enn L'Aquila.

– Men tilsvarande kunne skjedd kvar som helst, trur eg, seier han.

– Mange forskarar har kommunikasjonsutfordringar. Usikkerheita er ein del av kvardagen vår. Vi må jobbe konstant, seier Kuvvet Atakan.

Han kjenner ikkje saka godt. Men parallellen til det norske helsevesenet er slåande, meiner han.

– For nokre tiår sidan ville det vore nærast utenkjeleg å skulle reagere med straff overfor helseinstitusjonar eller personale som gjer ein feil. Men der ein tidlegare kunne gje ein tene-
stereaksjon eller ei irettesetjing, blir det i dag mykje raskare ropt etter straff og andre hardhendte reaksjonar.

Ifølgje Andenæs er L'Aquila-saka spesiell, og vi har ikkje sett ei slik sak i Noreg førebels. Men retts sosiologen meiner at saka i realiteten handlar om å spør om framtida, noko ulike faggrupper gjer heile tida.

– Politikarar og styresmakter har ein sterk tendens til å høyre på det som passar dei. Fagpersonar kan bli tatt til inntekt for andre ting enn det dei står for. Relativt mange som samarbeider med offentlege styresmakter, er irriterte på grunn av dette, også i Noreg.

Ein medieoperasjon

Det har vore spekulert i om Protezione Civile inviterte til møtet i L'Aquila med berre eitt mål for auget, nemleg å roe ned innbyggjarane. I eit telefonopptak gjort av politiet dagen før møtet, snakkar dåverande direktør i Protezione Civile med den regionale leiaren og kallar møtet ein «medieoperasjon» for å roe ned innbyggjarane. Ingen av dei to er førebels blitt dømde.

Arild Humlen, leiar for rettssikkerheitsutvalet til Advokatforeningen, kjenner ikkje saka, men han seier at det ikkje er uvanleg å dytte ansvaret nedover i systema for å avleie statleg systemsvikt.

– Personar som forvaltar oppgåver der feilvurdering kan få store konsekvensar, er alltid i ein

LILLA SONE: Kartet som viser jordskjelvriskoen i Italia dei neste femti åra, vart vist fram på møtet 31. mars 2009 for å formidle at L'Aquila låg i den lilla, og mest utsette, sona. Likevel karakteriserte Enzo Boschi, direktør ved INGV, risikoen på det aktuelle tidspunktet som låg. «Men», la han til, «ein kan aldri vite».

Kartet skulle leggje grunnlaget for ein av aktor Fabio Picuti sine skuldingar i rettssaka. Då journalist David Wolman konfronterte Picuti med at kartet opererte med eit 50-årsperspektiv, svarte han at «folk høyrer 'låg' eller 'usannsynleg', og dei tenkjer: 'låg'». Til dommar sa Picuti at folk burde fått høyre det som kartet faktisk fortalde: høgrisiko.

Trumfkortet til Picuti var likevel ein akademisk artikkel frå 1995: «Forecasting When

Larger Crustal Earthquakes Are Likely to Occur in Italy in the Near Future». Her prøvde seismologar, med den dømde Enzo Boschi i spissen, å føreseie jordskjelv 5, 20 og 100 år fram i tid. I artikkelen blir sannsynet for eit stort skjelv i L'Aquila sett til 100 prosent. Då eit jordskjelv ikkje inntreffe etter dei første fem åra, gjekk fagmiljøa vekk frå modellen og forkasta resultata. At modellen hadde vist seg å vere feil, vart poengtert av ein uavhengig seismolog under rettssaka. Dommar Marco Billi såg vekk frå dette, og forklarte seg slik:

– Vi såg ikkje på detaljane i modellen. Vi såg berre på det [Enzo Boschi] skreiv – at det var 100 prosent sannsynleg at L'Aquila ville oppleve eit stort jordskjelv. Det er alt. Det er Boschi sine ord.

Øydeleggingane i L'Aquila-området var store. Mange av dei som sov i heimane sine jordskjelvnatta, skulle angre bittent i etterkant.

utsett posisjon. Men det er viktig at staten inntar eit kollektivt ansvar, bortsett frå i situasjonar der det er snakk om forsett eller grov aktløyse.

Tv-intervjuet med visedirektøren i Protezione Civile 31. mars 2009, der han sa at småskjelva «slepper ut» energien, var ein av misforståingane som festa seg hos innbyggjarane. Visedirektøren viste til forskarsamfunnet som kjelde, men ingen forskarar går med på å ha sagt det, sidan utsegna er fagleg feil.

Lik dom for alle

Under heile rettssaka trudde Giulio Selvaggi at han skulle bli frikjend. Det var det alle rundt han sa: Alle kollegaene, alle toppadvokatane, alle unntatt éi: Selvaggi si norsk-italienske kone, Ingrid Hunstad.

– Advokatane tar for lett på det. Dei forstår ikkje alvoret, sa ho.

22. oktober 2012 fall dommen.

– Eg tenkte berre éin ting, nemleg at ingenting ville bli som før etter dette, hugsar Selvaggi.

Fem forskarar og to offentlege tenestemenn, mellom anna visedirektøren i Protezione Civile, vart dømde for aktlaust drap på 29 menneske. Straffa vart sett til seks års fengsel, tap av fleire sivile rettar, erstatningskrav på totalt 7,8 millionar euro og tap av retten til å motta løn frå den italienske staten.

Dommar si grunngjeving var på 950 italienske sider. Her stod det at dei hadde analysert jordskjelvriskoen på ein «overflatisk, omtrentleg og generisk» måte, og det vart også antydning at dei hadde tatt del i ein medieoperasjon for å roe ned innbyggjarane.

– Ifølgje aktoratet var dei ikkje tiltalte for å ha feila i å føreseie eit jordskjelv. Men når du les dommen, er det likevel det inntrykket du får, seier Alessandro Amato, ein seismolog ved insitutet INGV som har følgd rettssaka.

Saka engasjerte forskarar globalt. I 2010 sende verdas største forskarforeining, The American Association for the Advancement of Science, eit ope brev til den italienske presidenten der dei oppmoda han om å gripe inn. Dei kalla tiltalen «urettferdig og naiv».

Fekk orden på formalitetane

At forskarane var medlemmer av ei nemnd, kan ha gjeve dei ei spesiell stilling. Det er nemleg ikkje slik at kunnskap alltid forpliktar.

– Det juridiske ansvaret inntreffer først når forskaren er i ein *kontrakt* med samfunnet som gjer han pliktig til å seie frå om det han veit, seier naturskadejurist Steinar Taubøll ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

På møtet i L'Aquila var det ikkje mange nok nemndsmedlemmer til stades for at møtet skulle vere gyldig. Dommaren løyste problemet ved å inkludere fleire møtedeltakarar, mellom andre Selvaggi, som vikarierende medlemmer av nemnda.

Eit etisk ansvar

Kuvvet Atakan meiner at dommen i L'Aquila var for streng. Viss ein feil var blitt gjort, kunne ein kanskje bytt ut komitémedlemmene, foreslår han.

– Korleis skulle komiteen klare å formidle usikkerheita til folket, når folket var i ein heilt utruleg situasjon, og ganske prega, spør han.

Sjølv opplever Atakan at han har eit ansvar, uansett om han er med i ei nemnd eller ikkje.

– Eg har eit etisk og moralsk ansvar for å formidle den kunnskapen eg sit med. Vi forskarar er opptatt av å publisere, og ofte manglar vi erfaring eller trening i kommunikasjon. Dette må vi ta alvorleg.

Øyvind Mikkelsen, leiar i Den nasjonale forskningsetiske komiteen for naturvitenskap og teknologi, meiner at det er mykje å lære av L'Aquila-saka.

– I dei norske forskningsetiske retningslinjene står det at vi skal ta omsyn til erfaringsbasert kunnskap. Dette er nok ikkje vanleg i mange europeiske land. Saka tyder på at folk i området sat med nettopp ein slik kunnskap, seier han, og held fram:

– Ein må også ha ei tydeleg ansvarsfordeling. Skal forskargruppa levere resultat som

– Eg har eit etisk og moralsk ansvar for å formidle den kunnskapen eg sit med.

KUVVET ATAKAN

FOTO: TINA ALNES-JØRGENSEN

I sommarhuset sitt utanfor Bodø finn ekteparet Giulio Selvaggi og Ingrid Hunstad ei ro det har blitt vanskeleg å finne heime i Italia.

styresmaktene skal ta ei avgjerd på grunnlag av? Eller skal forskarane ta avgjerda? Samfunnet rundt må få vite dette. Forskingsresultata må i tillegg vere tilgjengelege.

Og til slutt: Når styresmaktene har innhenta data, handsama dei og kome til ein konklusjon, bør ein rimeleg stor risiko utløyse ei handling. I L'Aquila oppmoda forskarane styresmaktene til å sikre bygningar. Fem dagar ville vore for lite tid, men styresmaktene var blitt oppmoda også tidlegare.

– Bygningsstrukturen i L'Aquila var ikkje trygg, og dette hadde vore kjent lenge. Nokon hadde ansvaret, og det var ikkje blitt følgt opp, seier Alessandro Amato ved INGV.

Livet stansa opp

Giulio Selvaggi og Ingrid Hunstad er begge seismologar. Saman med dei to borna oppheld dei seg alle somrar i feriehuset sitt på Hunstad ved Bodø. Dei håper at dei ein dag skal kunne flytte hit. Dei vil vekk frå Italia.

Ifølgje ein italiensk domstol har Selvaggi 29 liv på samvit. Dette er dei 29 menneska som, ifølgje dei pårørande, ville ha forlate husa sine om dei ikkje hadde mottatt roande meldingar i dagane før skjelvet.

Giulio Selvaggi vil reinvaske seg. Om dommen blir oppretthalden i ankesaka, vil han anke vidare til Høgsterett.

På kontoret hans i Roma heng det to defekte veggklokker. For eit par år sidan tok han ut batteria og stilte begge klokkene på 03.32: tidspunktet då jordskjelvet ramma L'Aquila, då 309 menneske døydd og hans eige liv stansa opp.

– Eg har brukt livet mitt til å prøve å forstå jordskjelv, for å hindre at menneske blir skada. I rettssaka er eg på feil side. Eg skulle ha vore saman med offera. ■

– Korleis kommuniserer du risiko og usikkerheit?

TRUDE EID ROBSAHM

Forskar på hudkreft ved Kreftregisteret

– Usikre resultat, som at D-vitamin frå sola kan førebyggje kreft, er vanskelege å formidle. Då må vi å ta atterhald. Journalistar vil ofte ha ei enkel historie, men for oss er dette sjeldan enkelt.

MARIANNE SUNDE

Forskar på antibiotikaresistens og fjørfe ved Veterinærhøgskolen/Folkeshelseinstituttet

– Vi veit ikkje om antibiotikaresistente bakteriar i fjørfe betyr noko for menneske si helse, og «Dette veit vi ikkje» er alltid det første eg seier. Nokre gonger blir medieoppslaget likevel dramatisk.

LARS HARALD BLIKRA

Geologiprofessor og sjefgeolog ved Åknes/Tafjord Beredskap, senter for fjellskredovervåkning

– Vi har hovudfokus på at folk skal føle seg trygge, og vi meiner dette er reelt. Men vi kan aldri bli 100 prosent trygge når vi opererer med natur, og dette prøver vi å formidle til folk.

IRAK

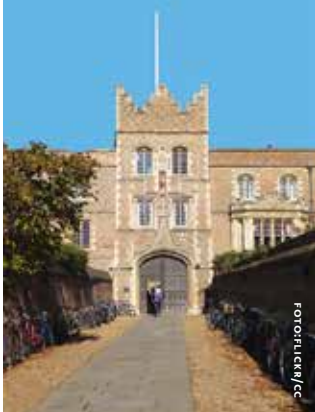
OFFER FOR TERROR

Forskning og utdanning er skadelidende etter at den militante islamistiske organisasjonen Den islamske staten (IS) har tatt kontroll over store deler av Nord-Irak. Ifølge tidsskriftet Nature er de akademiske miljøene fullstendig oppløst i de IS-kontrollerte områdene. Universitetene er avskåret fra finansiering fra hovedstaden Bagdad, og forskere har flyktet fra områdene. Situasjonen påvirker også forskere i andre deler av Irak. Tidsskriftet rapporterer at flere vurderer å forlate landet på grunn av forholdene for vitenskapelig arbeid.

STORBRITANNIA

Protesterer mot pensjonskutt

■ Ansatte ved de fremste universitetene i Storbritannia kan gå på en real pensjonssmell, skriver Financial Times. En foreslått reform innebærer at pensjonsutbetalingene skal beregnes ut fra karrieregjennomsnitt i stedet for sluttlønn ved pensjonsavgang. Det rammer særlig ansatte ved de gamle universitetene, hvor lønningene er høyere enn ved universitetene som tidligere var høyskoler. Ifølge fagforeningen The University and College Union vil ansatte kunne få opptil 210 000 kroner mindre i året.

FOTOFLICKR/CC

VERDEN

Googles universitetsrangering

■ Når søkemotoren Google rangerer de mest populære universitetene etter antall nettsøk, danner det seg et litt annet bilde enn i de tradisjonelle universitetsrangeringene. Ifølge BBC viser Google-søkene at det er en sterk interesse for nettbasert undervisning fremfor tradisjonell campus-basert undervisning. Øverst på listen er University of Phoenix, som driver mye nettundervisning. Fem rangeringer er det gjerne amerikanske og britiske eliteuniversiteter som topper listene.

TYRKIA

Jusprofessor sparket

■ Istanbul Aydin universitet har suspendert jusprofessor Hayrettin Ökcesiz for brudd på de restriktive reguleringene av akademisk ytringsfrihet. Forskere i Tyrkia har kun lov til å uttale seg om strengt akademiske temaer. Universitetet mener professoren brøt med dette da han anmeldte president Recep Erdogan (bildet) for brudd på grunnloven. Bakgrunnen for anmeldelsen var at Erdogan ikke umiddelbart sa fra seg ledervervet i partiet AKP da han ble valgt til president, skriver Today's Zaman.

FOTOFLICKR/CC

TYSKLAND

Alle universiteter blir gratis

■ Høstsemesteret 2014 er det første på mange år der alle tyske studenter slipper studieavgifter. Det skjer etter at delstaten Niedersachsen, som den siste i Tyskland, fjernet studieavgiftene som ble innført i 2006. – Vi kvittet oss med studieavgiftene fordi vi ikke ønsker at høyere utdanning skal avgjøres av velstanden til studentenes foreldre, sier delstatens forsknings- og kulturminister, Gabriele Heinen-Klajajic, i forbindelse med lovendringen.

FOTOFLICKR/CC

JAPAN

Forsker får ny mulighet

■ Den japanske forskeren Haruko Obokata ble tidligere i år anklaget for alvorlig forskningsjuks. I en artikkel i tidsskriftet Nature hevdet hun å ha oppdaget et gjennombrudd i produksjonen av stamceller, noe som viste seg ikke å stemme. I kjølvannet av anklagene om fusk ble det oppdaget en rekke feil i Obokatas doktorgradsavhandling. Waseda universitet sier nå at hun får beholde doktorgraden om feilene blir rettet. Skylden legges i hovedsak på veilederen hennes, skriver The Japan Times.

DANMARK

Studentkutt rammer utlendinger

■ Når danske universiteter blir tvunget til å kutte antallet studenter, vil det særlig kunne ramme opptaket av internasjonale studenter. Regjeringen vil kutte studieplasser, men samtidig få flere studenter fra utlandet til danske universiteter. Det nekter flere universiteter å godta, ifølge avisen Information. – Det er mildt sagt vanskelig å innfri målet om styrket internasjonalisering når vi ikke engang har plass til våre egne bachelorstudenter, som har lovmessig krav på å komme inn på masterutdanningene, sier prorektor Lykke Friis ved Københavns Universitet.

Det blir vanskeligere å få plass ved danske universiteter.

DANMARK

Forskere frykter fremtiden

■ Så mye som en tredjedel av forskerne ved Københavns universitet er usikre på om de kan beholde jobben de neste fem årene, skriver Universitetsavisen. Det er særlig finansiering av egen stilling som skaper usikkerhet, ifølge en spørreundersøkelse som er gjennomført blant 1000 forskere ved universitetet. – Mange går på flere midlertidige kontrakter, hvor de etter hvert gir opp fordi de ikke kommer lenger eller blir utkjørt av det akademiske systemet, sier Maria Theresa Nord, analysesjef i tenketanken DEA, som har gjennomført undersøkelsen.

PAKISTAN

Professor drept

■ Dekanen ved Institutt for islamske studier ved Universitetet i Karachi ble i september skutt og drept av ukjente gjerningsmenn, melder Reuters, ifølge New York Times. Professor Muhammad Shakil Auj hadde mottatt trusler etter anklager om for liberal undervisning i islam, og ble anklaget for blasfemi. Blasfemi kan føre til dødsstraff i Pakistan. Studenter ved universitetet protesterte mot drapet med en demonstrasjon for bedre

DANMARK

KUTTER 4000 STUDIEPLASSER

Den danske regjeringen har besluttet å kutte i antallet studieplasser, melder Danmarks radio. Det er resultatet av et langvarig arbeid med dimensjonering av utdanningene. Regjeringen har fått kartlagt hvilke behov Danmark har for høyt utdannede, og innen hvilke fagområder. I den foreslåtte dimensjoneringsmodellen skal det kuttes 4000 studieplasser, hvorav 2365 ved universitetene. I hovedsak skal det kuttes i utdanninger innen språkfag, estetiske fag og medier og kommunikasjon.

Sekretariatets nye øverstkommanderende har både en variert bakgrunn og et fast kall.

STØ KURS

HILDE GUNN AVLØYP | Generalsekretær
i samtale med Bår Stenvik. Foto: Erik Norrud

Forskerforbundets ferske generalsekretær har bebodd sitt hjørnekontor i to måneder, men det ser knapt ut som hun har flyttet inn. Skrivebordet er tomt med unntak av en datamaskin, og det samme gjelder de andre flatene i rommet – ikke så mye som en liten papirbunke.

– Det var sånn da jeg flyttet inn, og jeg tenkte det skulle forbli slik, sier hun.

– Jeg fikk fjernet bokhyllene også.

Klokka er ni om morgenen, og Hilde Gunn Avløyp¹ har alt vært oppe i tre timer. Den tida bruker hun rutinemessig på å oppdatere seg på de siste nyhetene, en vane hun har lagt seg til i løpet av sin karriere innen fagforeningsarbeid og -politikk. Hun kommer rett fra en tilsvarende stilling i Det Norske Maskinistforbund, og nå er hun klar for å rette blikket mot forskning og høyere utdanning.

Selv begynte hun på sjømannsskolen i Bergen før hun fylte 16, forteller hun.

– Jeg gikk der i to år for å bli telegrafist, men jeg var fremdeles for ung til å reise ut – det var 18-årsgrense for jenter. Men straks jeg fylte 18, i 1981, dro jeg ut.

– **Du var eventyrlysten?**

– Det lå en tradisjon i familien, Bergen er jo en gammel kystfartsby. Og det var en sterk vilje som lå bak, jeg hadde tenkt på det siden jeg var jentunge.

– **Jeg har også hørt at du var litt av en lesehest som unge?**

– Ja, jeg var fryktelig glad i å lese, pløyde meg gjennom alt jeg kom over. Når du er veldig ung og leser Olav Duun, får du ikke helt med deg innholdet, men en del stemninger og kultur – og mye om havet. Jeg tror nok den lesingen har vært med på å forme min personlighet. Jeg synes det er interessant å se ting fra forskjellig perspektiv og å prøve å gå utenfor seg selv og se områder og temaer en ikke er kjent med.

Åtte år etter² hadde Avløyp fått familie og barn, og var klar for mer utdanning, denne gang ved juridisk fakultet i Bergen.

– **Hva tiltrakk deg med jusen?**

– Jeg er glad i å analysere og resonnere – til tider litt vel mye – og da er det et naturlig studium. Jeg liker å sette opp et problem og avveie de ulike hensyn, vekte dem og finne det riktige svaret.

I 1996 var hun ferdig cand.jur. med arbeidsrett som spesialfag, og fikk jobb i Nærings- og handelsdepartementet. Der jobbet hun med skipsfartspolitik og reguleringer i fire år.

– **Vurderte du å gå videre akademisk?**

– Nei. Jeg var blitt alenemor og hadde behov for en forutsigbar og fast

– Man kan jo ikke gi noen sparken for å gi plass til de unge.

inntekt, noe academia ikke var kjent for å kunne tilby en nyutdannet akademiker – uavhengig av hvilken situasjon man er i.

– **Det er jo en sak for Forskerforbundet?**

– Ja, det kan du si. Men jeg sjekket heller ikke muligheten den gangen, så jeg må ta et visst forbehold.

– **Men er ikke det nettopp problemet – at unge kvinner i en viss situasjon ikke engang vurderer en akademisk løpebane? Tror du det er likedan i dag?**

– I den grad mine valg kan sammenlignes med andre unge kvinners valg i tilsvarende situasjon, så er det en alvorlig utfordring at inngangen til en akademisk løpebane medfører mange og lange år med midlertidige arbeidsforhold. Et mangeårig kvalifiseringsløp med lav lønn kan man akseptere, men usikkerhet knyttet til ansettelsesforholdets varighet får en akademisk løpebane til å fremstå som uaktuell og lite attraktiv så lenge man har andre valgmuligheter.

Spørsmålet om midlertidighet i høyere utdanning er en øm tå som stadig blir tråkket på. Nylig var Akademikerne ute i media og «tenkte nytt» ved å antyde at man kunne åpne for mer kortsiktig midlertidighet om den langsiktige kunne innskrenkes.³ Avløyp er ikke med på notene, og fremhever at Unio og Forskerforbundet har sagt nei til den typen midlertidighet som arbeidsministeren har foreslått. Erikssons ønsker om å imøtekomme de unges ønske om å komme seg inn i arbeidslivet lar hun seg ikke imponere videre av.

– Tilbudet om løsning stemmer ikke med problemet: De unge vil jo ha fast jobb – de skal etablere familie og kjøpe leilighet. Å si at forslaget er av hensyn til å få inn den gruppen, mener jeg er rene, skjære våset. Jeg synes det er synd at Akademikerne har tatt opp den ballen og gitt regjeringen en mulighet til å øke midlertidigheten i privat og kommunal sektor. Jeg tror at når det gjelder midlertidighet i statlig sektor, er vi mye nærmere nå å finne en løsning, uavhengig av det utspillet.

– **Forskerforbundet har en stor andel medlemmer i siste del av sin karriere ...**

– Det har vi allerede identifisert som en utfordring fremover. Vi ønsker å beholde dem som går over i pensjonistenes rekke, samtidig som

¹ Hilde Gunn Avløyp er nylig tiltrådt generalsekretær i Forskerforbundet. Hun har tidligere vært generalsekretær i Norsk Radiografforbund, rådgiver og forhandlingsleder i Norges Juristforbund og seniorrådgiver i Nærings- og handelsdepartementet. De siste seks årene har hun jobbet som generalsekretær i Det Norske Maskinistforbund, og hun er medlem av Unios styre.

² Som telegrafist var hun offiser, og dessuten ansvarlig for regnskap, kommunikasjon og velferd om bord – en administrator.

³ Knut Aarbakke, leder i Akademikerne, kom med utspillet i september som en respons på at arbeidsminister Robert Eriksson har sendt en rekke forslag til endringer i arbeidsmiljøloven på høring.

vi jobber med studentrekruttering og med å finne ut om vi er sterke, tydelige og synlige nok der vi skal være.

– **Tenker du at dere må være synlige på en ny måte i en digital tidsalder?**

– Ja, vi twitrer! Sosiale medier er blitt veldig viktige, og vi har satt i gang et arbeid med å gjøre ledelsen god til å twitre.

– **Gjør du det selv?**

– Ja, men jeg har ikke den lette, fine inngangen. Forbundsleder Petter Aaslestad har imidlertid vist seg å være født til det. Det er en veldig viktig kanal, der finner du politikere, media og en del av det press- og påvirkningsapparatet som vi ønsker å nå.

– **Det er ikke nødvendigvis slik at de ulike aldersgruppene har samme interesser?**

– Når det gjelder fag- og sektorpolitikk, lønn og lønnsutvikling og trygge arbeidsforhold, tror jeg ikke det er noen forskjell på behovene til en stipendiat og for eksempel en administrativt ansatt jurist på et universitet. Der har vi politikk som dekker alle områdene. Men vi må bare se i øynene at medlemsfordeler teller i valget av fagforbund. Derfor har vi sett litt på ulike innretninger som er mer tilpasset de yngre, for eksempel når det gjelder innboforsikringer og slikt.

– **Jeg har også hørt unge og ambisiøse forskere si at det burde være mulig å gi noen sparken, for å åpne opp ...**

– ... det sterke stillingsvernet i staten? Man kan jo ikke gi noen sparken for å gi plass til de unge. Med ambisiøse regjeringsmål om kunnskap og høyere utdanning, og en stor aldersavgang i årene fremover, er det både plass og muligheter for de unge. Jeg er mer opptatt av å få dem inn i faste stillinger enn å sparke dem som sitter over dem. Her har man å gjøre med to ulike hensyn i arbeidslivet: På den ene side har man hensynet til dem som har behov for å rykke oppover i systemet faglig, og dem som har evner innen ledelse. På den andre siden har man behovet for å utnytte kompetansen hos eldre arbeidstakere og ta hensyn til den enkelte arbeidstakers rett til å jobbe og utnytte sin arbeidskraft. I noen tilfeller strider disse hensynene mot hverandre, og det løser ikke Forskerforbundet ved å stå på den ene eller den andre siden. Vi må se etter andre typer løsninger, og vi har en plikt til å ivareta alle våre medlemmer.

Forskerforbundet har en mangfoldig medlemsmasse. Ved siden av forskere og undervisere skal organisasjonen ivareta bibliotekarer, arkivarer, museumsansatte, arkeologer og teknisk og administrativt ansatte. Avløpp er klar over at denne bredden innebærer en annen tankegang enn i mange andre fagorganisasjoner.

– Det kan nok gi noen spesielle utfordringer å sikre en felles identitet og målsetting. Det vil alltid være enklere hvis identiteten ligger i profesjonen, som hos leger eller jurister. Men det ligger en identitet i Forskerforbundet som er veldig sterk: i kunnskapsformidling, i å innestå for kvalitet og videreutvikling av kunnskap. Den sterke identiteten merker du veldig tydelig.

– **Hvordan da?**

– Vi er ikke noen sammenrasket gjeng, det er faktisk en medlemsmasse som samler seg om felles spørsmål og punkter innenfor de ulike sektorene. Jeg merker det når jeg er ute og treffer lokallag, i måten vi jobber på sentralt, og på hvordan styret jobber. Vi samler oss om det som er felles for våre medlemmer i universitets- og høyskolesektoren, og da jobber både forskere og administrativt ansatte sammen. Det ser vi for eksempel nå i forbindelse med lærerløftet, der vi jobber for å sikre masterutdanning med kvalifiserte lærekrefter og ta vare på retten og plikten til etter- og videreutdanning. I lokale forhandlinger legges det heller ikke vekt på hvilke profesjoner man kommer fra, men på resultatene, enten det dreier seg om forskning, det administrative apparatet eller kvalitet i undervisningen. Man leter etter de felles kriteriene som sier noe om kvalitet.

– **Forskerforbundet er ikke noen sammenrasket gjeng.**

– **I debatter og dokumenter om høyere utdanning ser man ofte ordet «kvalitet», uten at det nødvendigvis blir definert. Hva tenker du på når du hører ordet?**

– Det kommer an på hvilket område du snakker om. Kvalitet i undervisningen er jo blitt et større diskusjonstema, og Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (Nokut) har satt søkelyset på det i flere omganger. De tar det opp som et tema i tilknytning til studiebarometeret, og de hadde et frokostseminar om kvalitet i undervisningen for å fremskaffe fremragende kandidater. Forskningsbasert undervisning er ett av tiltakene, andre tiltak som har blitt tatt opp, er fagfellelvurdering av undervisning og klare lønnskriterier for å sikre den fremragende undervisningen. Det er for meg å tenke kvalitet. Det handler ikke bare om volum, men også om innhold og nivå.

Avløpp er opptatt av at det er en viktig oppgave for Forskerforbundet å fremme grunnforskningen, forteller hun.

– Vi har en høyreregjering som er opptatt av å lytte til næringen, og en næring som er opptatt av å få flere av de statlige midlene ut til næringslivet gjennom anvendt forskning. Da er det Forskerforbundet tar på seg ansvaret for å sikre at den frie forskningen fortsetter, en forskning som gir oss de svarene vi ikke vet at vi leter etter, om ti– femten–tjue år. Det kan være helse, klima, energi, vi vet ikke før vi ser det.

– Forskerforbundet inneholder ulike profesjoner, men har likevel en sterk identitet knyttet til området forskning og høyere utdanning, understreker Hilde Gunn Avløpp.

– Du har en lang løpebane i organisasjonslivet, hvilke nyttige erfaringer har du med deg til Forskerforbundet?

– Jeg har en del perspektiver som kommer til nytte når det gjelder politisk påvirkning, og jeg har bred erfaring fra tariffjobbing. Jeg har også stor respekt for det arbeidet som gjøres på den enkelte arbeidsplassen. Det statlige avtaleverket er et av dem som krever mest av de tillitsvalgte, som får ansvaret for store deler av lønnsutviklingen til medlemmene gjennom lokale forhandlinger. I tillegg har man et medbestemmelsesapparat med drøftinger, forhandlinger og informasjonsmøter, og på store arbeidsplasser som høyskolene og universitetene kan det være krevende. Grasrotområdet, de tillitsvalgte og de enkelte medlemmene – det er det viktigste nivået av alle.

I årene fremover mener Avløpp at det er bredden som skal skille Forskerforbundet fra andre organisasjoner.

– Vi skal ha en type profesjonsidentitet som knytter seg til det faglige arbeidet medlemmene gjør: forskning, undervisning og kunnskapsformidling. Dessuten skal vi dekke alle øvrige spørsmål: lønn og tariffutvikling, tillitsvalgtes rolle og kompetanse og andre spørsmål relatert til arbeidsvilkår. Vi skal ha et ekstra tillegg i forhold til det du ellers vil få av et rent profesjonsforbund. I 2005 jobbet jeg i Akademikerne, og det året gikk Forskerforbundet og Presteforeningen ut av

Akademikerne og inn i Unio. Jeg så hva som skjedde, fra innsiden: Dobbeltmedlemskapsavtalene fra Juristforbundet, Tekna og alle de akademiske foreningene ble sagt opp overfor Forskerforbundet. Veldig mange av de medlemmene valgte å gå videre med Forskerforbundet, på grunn av kombinasjonen av en sterk politikk og ivaretagelsen av det lokale, hva angår både vitenskapelig og administrativt ansatte. Det er en fordel vi ikke må glemme og ikke miste.

– Og nå er også du endt opp i Forskerforbundet.

– Ja. Jeg var i Bergen på mandag og møtte lokallag og tillitsvalgte. Da møtte jeg flere jeg hadde snakket med da jeg jobbet for Akademikerne og prøvde å verve dobbeltmedlemmene over til bare å være juristmedlemmer. Jeg tapte kampen den gangen, men jeg er jo glad for det nå!

– Hvordan er det egentlig, når du skifter arbeidssted – er det som å være advokat og representere forskjellige parter, eller er det litt som å skifte politisk parti?

– Siden 2001, da jeg begynte i fagforening, har det for meg rett og slett handlet om å jobbe på arbeidstakersiden, på alle de måter jeg har kunnet bidra. Forskerforbundet representerer det som både Victor Normann og Erna Solberg har vært så enige om – at det vi skal leve av videre fremover, er kunnskap. For meg er det midt i blinken å kunne være her og bidra til det, og jobbe på arbeidstakersiden. Det er det jeg alltid har gjort. Det er kallet mitt. ■

Evig rikdom

Dei studerer inntekt og velferd i Noreg gjennom historia. Forskarane ved Statistisk sentralbyrå har tala klare: éin gong rik, alltid rik.

AV JOHANNE LANDSVERK

Familien Løvenskiold feirar at Hedvig Løvenskiold, dotter av kammerherre Leopold, har forlova seg med Eugene Armani. (Foto: Ragnvald Nyblin/Telemark Museum)

PROSJEKT:

eit treårig prosjekt om inntektsnivå og inntektsfordeling i Noreg dei siste 150 åra

FORSKARAR:

Rolf Aaberge, Jørgen Modalsli og doktorgradsstipendiat Edda Torsdatter Solbakken ved Gruppe for mikroøkonomi, Forskningsavdelinga i Statistisk sentralbyrå (SSB)

METODE:

kople moderne registerdata med historiske data om formue- og inntektsfordeling

UUNNVERLEGE VERKTØY:

dataverktøyet Stata 13.0, biblioteket ved SSB og Riksarkivet

– I Noreg har vi svært gode datakjelder for inntekt og skatt langt tilbake i tid, seier Edda Torsdatter Solbakken, Rolf Aaberge og Jørgen Modalsli ved SSB. (Foto: Erik Norrud)

Dei rikaste er stort sett rike heile livet, seier Rolf Aaberge. Han er forskar i Statistisk sentralbyrå (SSB) og prosjektleiar for eit stort forskingsprosjekt i SSB, der forskarane studerer utviklinga av inntekt og inntektsfordeling i eit historisk perspektiv.

– Eit av dei første resultatane i prosjektet er frå tidsperioden 1967 og fram til i dag, der vi fann ut at det langt på veg er dei same personane som alltid blir verande rike, seier han.

Studiar av toppinntekter i Noreg viser også ein kraftig auke dei siste åra. I 1875 stod 10 prosent av dei rikaste for 40 prosent av inntektene i Noreg. Så gjekk inntektsdelen jamt og trutt nedover til 22 prosent i 1989, for så å stige til 28 prosent i 2011.

– Særleg tidleg på 1990-talet var det ein dramatisk auke i toppinntektene, som då var på same nivå som vi hadde like etter krigen. Ikkje minst gjeld dette dei 1 prosent rikaste, seier Aaberge.

– I prosjektet skal vi sjå på den private velstanden heilt tilbake til slutten av 1700-talet. I Noreg har vi gode datakjelder som gjer at vi kan studere inntekts- og formuefordeling over ein lengre tidsperiode enn noko anna land i Europa. Den eldste inntektstabellen vi har funne, er frå 1859, med data frå dei store byane.

Har følgt kvart individ

For perioden frå 1967 og fram til i dag har forskarane nytta såkalla mikrodatabar:

– Vi har følgt inntektene til kvart einskilt individ år etter år over ein periode på 45 år. Frå 1967 har vi nemleg så detaljerte dataregister om inntekt og skatt at dette lèt seg gjere. Det er ganske fascinerande, og få andre land har gjort noko tilsvarende, seier Aaberge.

Den delen av den totale inntekta som gjekk til dei 1 prosent rikaste, fall frå 6 prosent i 1967 til 4,1 prosent i 1989, men har sidan stige til heile 7,8 prosent i 2011. Med andre ord har inntektsskilnadene i Noreg mellom dei rikaste og resten av befolkninga auka kraftig.

– Det vi ville finne ut, er om dei personane som er rike eitt år, er dei same som er rike året etterpå. Vi ser store rørsler i inntektsmobilitet litt utpå 2000-talet, både for dei 10 prosent rikaste og for dei 1 prosent og 0,1 prosent rikaste. Det heng saman med liberaliseringa i finansmarknaden og at det vart lettare å få lån. Og skattereformene på 1990-talet gjorde det lønsamt å ta ut store utbytte frå selskapa. Skatt er komplisert med omsyn til frådragsreglar og anna regelverk, og vi må ta omsyn til dette i reknestykka om vi skal få eit mest mogleg korrekt bilete av inntektene. Skattesystemet gjev betre informasjon om inntektene til dei rike enn formuen. Så når vi seinare skal jobbe med formue, vil vi få store utfordringar.

– Kven er dei 1 prosent rikaste i Noreg? Snakkar vi om Olav Thon og co.?

– Vi snakkar om dei 40 000 rikaste, forklarar Aaberge.

Rikdom gjev makt

Aaberge har levert det norske talmaterialet til boka *Kapitalen i det 21. århundre*, ei bok som har ført til stor debatt over heile verda. Den franske økonomen Thomas Piketty hevdar nemleg her at når avkastninga på kapital er høgare enn den økonomiske veksten, vil det føre til endå større skilnader.

– Ein kan jo seie at det nye talmaterialet vårt om at dei rike framleis vil vere rike, støttar teorien til Piketty. Dei fleste rike har jo inntektene sine frå kapital, som vil kunne generere inntekter år etter år. Men det Piketty ser føre seg, er at vi endar opp med eit samfunn som liknar aristokratiet i TV-serien *Downton Abbey*. Eg har halde meg litt på avstand i denne debatten, fordi det blir veldig spekulativt å uttale seg om korleis ting ser ut om 40–50 år.

– Men er det viktig å forske på dei rikaste?

– Ein av grunnane er at høgare toppinntekter heng saman med større konsentrasjon av makt i samfunnet, noko blant andre Piketty har peika på. Nokre få personar med høge toppinntekter kan bli veldig mektige. Men dette er avhengig av om dei same personane har toppinntekter år etter år, og det var dette vi ville finne ut, seier han.

– Det vi ville finne ut, er om dei personane som er rike eitt år, er dei same som er rike året etterpå.

ROLF AABERGE

Det er også ein annan grunn til å forske på dei rike:

– Det er denne gruppa vi veit mest om. Frå 1860-åra og utover var det berre dei rike som betalte inntektsskatt. Den store delen av folket hadde så lite inntekt at dei ikkje betalte skatt. I Noreg har vi vore vel så opptekne av å forske på levekåra til dei fattige. Vi snakkar om dei to halane i inntektsfordelinga: dei med små inntekter og dei med toppinntekter. Det å studere utviklinga i dei to halane, gjev oss mykje informasjon om inntektsfordelinga. I dette prosjektet skal vi etter kvart sjå på heile fordelinga både når det gjeld inntekt, og når det gjeld formue.

Koplar ulike register

For å gå laus på store mengder med data treng forskarane ulike metodar.

– Eg har jobba mykje med å utvikle egne rek-nemetodar i 40 år, også i lag med Tony Atkinson ved universitetet i Oxford, som har vore heilt sentral i utviklinga av databasane våre, seier Aaberge.

Jørgen Modalsli er forskar i det same prosjektet:

– Det er snakk om enorme datamengder når vi skal finne fram til inntektene til alle personar i Noreg over eit tidsrom på 45 år. Vi snakkar om 2–4 millionar personar per år. Då er det viktig

– Vi har brukt historiske kjelder heilt tilbake til 1789, då det vart innført formueskatt i Danmark-Noreg.

EDDA TORS DATTER SOLBAKKEN

Statistisk sentralbyrå (SSB)

- har hovudansvaret for statistikk om det norske samfunnet
- ligg under Finansdepartementet
- er eitt av få statistikkbyrå i verda med eiga forskingsavdeling
- har eit forskingsmiljø med om lag 100 forskarar
- utviklar statistiske metodar og utnyttar statistikken til analyse og forskning

at vi ikkje kjenner identiteten til personane vi forskar på, så vi jobbar med aidentifiserte datasett. Det vil seie at alle personnummer har fått ein kode, seier han.

– Når vi skal kople saman ulike register, som folketeljengar og likningsregister, må dei få same identifikator, eller personnummer. I dette prosjektet koplar vi saman moderne registerdata på individnivå, historiske tabellar der vi ser på tverrsnitt av folket, og historiske kjelder som har informasjon om formuen til kvart individ.

– Toppinntekter viktigast

I lokalet til SSB i Oslo er det berre dataskjermar

Fattigstatistikken for 1851–1866. Oversikta over inntekt viser kor mange som treng fattigstøtte.
(Foto: Erik Norrud)

å sjå, men forskarane må også børste støv av gamle bøker og tabellar. Edda Torsdatter Solbakken er doktorgradsstipendiat i samfunnsøkonomi og medarbeidar i prosjektet:

– Vi har brukt historiske kjelder heilt tilbake til 1789, då det vart innført formueskatt i Danmark-Noreg. Alle som hadde formue over ei viss grense, skulle betale ½ prosent av formuen i skatt. I Riksarkivet ligg mengder av materiale, og der har eg funne gamle papir frå 1789 som fortel kor mykje som skal betalast i skatt, seier ho.

Modalsli er i gang med å studere folketeljingar.

– Gamle folketeljingar finst som datafiler, og der kan vi studere yrke. Eg ser på sosial mobilitet og ulikskap. Om eg finn ut kva yrke ein person hadde i 1865, og kva sonen jobba med i 1900, kan det seie noko om mobiliteten. Men folketeljingane seier ingenting om inntekt.

– Kva veit de om arv, blir neste generasjon like rike?

– Vi har ikkje sett på arv enno, men vi skal prøve oss på det. Vi skal også studere formue. Men formue er ikkje alltid så lett å få oversikt over, seier Modalsli.

– Skulle ein til dømes leggje Skatteetatens verdi på ein bustad til grunn, ville alle i Noreg fått låge formuar. På 1800-talet skatta dei av formuen, ikkje inntekta. Den gongen var alt meir gjennomskiktig, og det offentlege var meir interessert i opplysningane. Men etter kvart som skatt på eigedom vart låg, har ikkje denne skatten vore viktig for staten, seier Modalsli.

Han fortel at SSB heilt sidan 1875 har publisert tabellar over dei høgaste inntektene med jamne mellomrom.

– Desse vart laga fordi staten var interessert i å følgje med på økonomien. For staten har det vore viktigast å ha kontroll over toppinntektene, fordi det er der dei store pengane er.

– Skal formidle forskinga

Prosjektet er treårig og finansiert av Forskingsrådet.

– Ved avdelinga vår må vi stadig hente meir finansiering utanfrå. Vi får ikkje så mykje midlar over statsbudsjettet lenger, seier Aaberge.

– SSB er ein etat under Finansdepartementet. Kan det påverke forskinga at vi har fått ei ny politisk leining? Kva om resultatane ikkje passar inn?

– Nei, det hadde eg aldri funne meg i. Det er heller ein generell tendens at når vi skal gjere noko på oppdrag frå departementet, vil dei sjå resultatet i forkant før publisering, og det går vi med på. Men vi krev at uansett resultat skal vi publisere det etterpå, seier han.

Modalsli seier han som forskar står fri til å meine:

– Når det er basert på det eg har funne ut, så står eg fritt. Eit førande prinsipp her i SSB er at forskinga skal formidlast. ■

Mille-Marie Treschow og Stein Erik Hagen
ønsker Celina Midelfart velkommen til opninga
av nye Farris Bad i Larvik.
(Foto: Terje Bendiksby /Scanpix)

Både Sigrid Lem og Frank O. Anthun er bekymret over at hevdvunne rettigheter igjen er under press.

Fanebærerene

Med nesten tretti års erfaring fra Forskerforbundet er det få som er mer kvalifiserte til å se framover enn Sigrid Lem og Frank O. Anthun.

TEKST: GRETE GAULIN FOTO: ANNE ELISABETH NÆSS

– Du hadde et stort sjikt av høyt kvalifiserte ansatte som ikke hadde mulighet til å rykke opp uten at naboen på kontoret døde, sluttet eller pensjonerte seg.

Et bratt møte

Riddervoldsgate, 1987, i en bygning bak Slot-tet. Sigrid kommer fra en stilling som første-konsulent ved Universitetet i Bergen, og med bakgrunn som tillitsvalgt. Frank spaserer inn fra Forfatterforeningen, og har allerede gitt ut sin første diktsamling.

De møter en organisasjon med et lite sekretariat. Lokalene er gamle, gulvene skjeve og ingen vinkler rette. Datamaskinene med stor D glimrer med sitt fravær.

– Det var det første jeg spurte etter, sier Sigrid: Hvor er PC-en? I Bergen hadde vi vært tidlig ute, og jeg hadde hatt min egen der. Det var en stor overgang, det å ikke ha egen PC. Men det var hyggelig å komme til Norsk Forskerforbund, som det het den gangen. Sekretariatet var veldrevet, og tonen i forbundet var god.

For Sigrid ble det å starte rett på postdoktorstillinger, for å få flere kvalifisert. Snart skulle kampen dreie seg rundt én eneste sak, nemlig professoropprykket.

– Nye professorstillinger var sjeldne den gang. Det betydde at du hadde et stort sjikt av høyt kvalifiserte ansatte som ikke hadde mulighet til å rykke opp uten at naboen på kontoret døde, sluttet eller pensjonerte seg. De var altså nødt til å vente på at en stilling ble ledig, og det var mye kompetanse som gikk tapt på den måten. Professoropprykket var en ordning som innebar at dersom du først hadde fått kompetanse som professor – og allerede hadde en fast vitenskapelig stilling – så hadde du også krav på professortittel og lønn.

Et omveltende tiår

Gjennomslaget for det automatiske opprykket kom i 1991 og var det moderne Forskerforbundets første triumf på barrikadene. I løpet av dette tiåret skulle Forsknings-Norge endre seg dramatisk på andre måter også.

Det var høyskolereform og OECD-mål om at 3 prosent av BNP skal gå til forskning. Det var statsråder som kom og gikk, og forskere som flyttet ut i distriktene. Men det var også kamp om strukturen i Forsknings-Norge og om hvor beslutningene skulle tas. I 1991 fikk forbundet selv et løft da det flyttet fra Riddervoldsgate til mer tidsriktige lokaler i Tollbugata.

Fra enkle sekretariater og åpne dører i depar-

tementene ble den norske staten mer sofistikert – men også mer lukket. Forsknings-Norge var i ferd med å bli voksen, og så kom Gudmund Hernes.

– Høgskolereformen av 1994 handlet om å slå sammen et hundreått høgskoler til 26 statlige, var det vel. Det ble mer fokus på forskning, og vi fikk mange nye miljøer. Distriktshøgskolene hadde riktignok drevet forskning etter universitetsmodellen tidligere også, men innenfor sykepleie og lignende fag hadde det vært liten forskningsaktivitet, sier Frank.

– Hernes mente miljøene måtte bli sterkere, sier Sigrid.

– Hvis Norge skulle være på høyden forskningsmessig, måtte institusjonene slå seg sammen til større enheter. Men det var ikke lett å gå fra mange små enheter til et fåtall større. Mange steder tok det lang tid å få de sammen-slåtte høgskolene til å smelte sammen, og noen steder klarte man det ikke i det hele tatt. Det var nokså dramatisk, det som skjedde.

Hun er likevel ikke med på at Hernes ruver mer enn andre statsråder for forskning.

– Nei, jeg vil ikke si det. Det skjedde mye under Kristin Clemet, for eksempel; vi var kanskje ikke enig i alt, men det skjedde mye. Og Kvalitetsreformen, slik den var tenkt, var god og viktig. Problemet var at pengene som var nødvendige for å få den til, aldri kom.

– Sjøl hadde jeg veldig sans for Jon Lilletun, smetter Frank inn.

– Han var et sjarmtroll.

– Ja, men vi fikk ikke så mye gjennomslag i hans tid, sier Sigrid.

Kampen mot Ryssdal-utvalget

For Frank var det mangfoldigheten som gjorde det så spennende å komme til Norsk Forskerforbund.

– Forskerforbundet er jo spredt over alle mulige miljøer, fra folk som forsker på folke-drakter, til folk som tegner raketter på Forsvars-forskningsinstitutt. Man skulle tro at disse menneskene har personligheter som spriker i alle retninger, tatt i betraktning at de holder på med så mye forskjellig. Men på mange måter er de like. De er forskere, rett og slett.

Ved inngangen til 1990-tallet hadde Forskerforbundet ligget i støpeskjeen. I løpet av dette

Det er vel ikke helt tilfeldig at vi møtes her, på høgskolen i Pilestredet, som for noen år siden vandret over fylkesgrensa og i dag brisker seg med navnet Høgskolen i Oslo og Akershus.

Den er Gudmund Hernes' ektefødte barn, denne skolen, unnskyld: høgskolen. Hernes, som har blitt stående igjen i historien som en påle av energi innenfor feltet forskning og utdanning. Hernes, som våre to intervjuobjekter skal si mer om senere.

I sommer gikk generalsekretær Sigrid Lem av med pensjon etter 27 år i Forskerforbundet. Forhandlingssjef Frank O. Anthun kan summere opp samme antall år i forbundet. Forskerforum inviterte dem begge til å mimre om fortiden, og til å stake ut framtiden.

– Vi kan miste de virkelige geniene, når de skal kjøpe seg hus og ha barna sine i barnehage.

tiåret skulle flere flokke til forbundet, lønnskampen skulle skjerpes, og forbundet skulle ta skrittet ut av AF. Det var i dette tiåret professoropprykket kom på plass og OECD-målet ettertrykkelig ble satt på dagsordenen, om ikke innfridd. Men så, i 2003, kom forbundets kanskje aller viktigste kampsak.

– Kampen mot Ryssdal-utvalgets innstilling ble en av våre virkelige store saker, sier Frank.

– Utvalget ville gjøre universiteter og høyskoler om til egne rettssubjekter og dermed ta dem ut av det statlige tariffområdet. Det var unison enighet i sektoren om at dette var en dårlig idé, og vi brukte mye energi på det. Det var i stor grad Forskerforbundets innsats som fikk stoppet det. Daværende generalsekretær Kari Kjenndalen gjorde en bra jobb der.

Med seieren over Ryssdal-utvalget satte Forskerforbundet sitt stempel på hvordan Forsknings-Norge skulle se ut, og hvem som skulle ha ansvaret for forskningen. Utgangspunktet var spørsmålet om forskernes stillingsvern og arbeidsvilkår.

– Tjenestemannsloven har jo et sterkere vern, og vi følte at folk var tryggere i staten, sier Frank.

– Som post på statsbudsjettet er det mindre fokus på kravet om inntjening, som har vært en

gjennomgangsmelodi de siste årene. Men samfunnsoppdraget vårt er ikke å tjene penger. Det er å forske, undervise og formidle. Det som må ligge i bunn, er forskningsbasert undervisning, at studentene skal treffe aktive forskere. Det er derfor det er så viktig å beholde de kombinerte stillingene.

Han forteller at Forskerforbundet for to år siden undersøkte hvor mye av forskningen som ble drevet fra kjøkkenbenken. Det ble en stor suksess.

– Vi visste jo at mye av forskningen skjedde på fritiden. Så ideen ble klekket ut at vi kunne få forskerne til å melde inn timene de jobbet hjemme. Dermed kunne vi beregne verdien av det ubetalte arbeidet – det ble noen millioner, husker jeg. Da vi hadde samlet sammen tilstrekkelig, donerte vi alle gratistimene til statsråd Kristin Halvorsen sammen med en liten skulptur med en knust lyspære inni, men med et svakt rødt lys som skulle signalisere et visst håp. Det morsomme med den historien var at overrakkelsen skjedde 13. desember dette året, 2012, og at hovedstyret som overleverte skulpturen, hadde på seg hvite laboratoriefrakker. Det var mange Santa Lucia-er som møtte statsråden den dagen, og hun satte umåtelig pris på det.

Gamle seire, nye runder

Ved inngangen til 2015 ser Frank og Sigrid at de gamle seirene er under press, og at ingenting er sikret for alltid.

– Det viktigste spørsmålet nå er forslaget til endringer i arbeidsmiljøloven, sier Frank.

– Den er ikke noe sjekketriks fra arbeidsministeren, den loven.

– Og forslaget om å delegere mer til de ulike institusjonene kan føre til at de blir veldig ulike hva angår arbeidsvilkår og lønn. Det vil i så fall redusere mobiliteten mellom dem, og dette med mobilitet er jo også noe regjeringen ønsker, sier Sigrid.

Som i andre fagforbund er det forslaget om økt bruk av midlertidige stillinger som provoserer mest. Frank minner om at midlertidigheten i sektoren allerede ligger på ca. 18 prosent.

Men vil ikke et kompetitivt system kunne dra opp de virkelige geniene?

– Vi kan tvert imot miste de virkelige geniene, når disse skal kjøpe seg hus og ha barna sine i barnehage. Når du har en stilling der du

ikke får lån i banken, og det gjør du ikke når du er midlertidig tilsatt, kan det godt være at vi kaster barnet ut med badevannet, sier Frank.

Ser faresignaler

I høst passerte Forskerforbundet 19 000 medlemmer. Sigrid forteller at mange har kommet til som ikke har vært organisert tidligere.

– Vi har klart å få fram betydningen av å være organisert, sier hun.

Så er kanskje Forskerforbundet en sosialdemokratisk bastion oppi alt markedsmylderet?

– Det stemmer vel ikke helt. Men det er klart, vi jobber jo for arbeidstakernes arbeidsvilkår og lønn, og vil alltid slå ring rundt opparbeidede rettigheter, sier Sigrid.

– Vi kommer alltid til å ha utfordringer, sier Frank.

– Det ser vi nå med press mot professoropprykket og forslaget til arbeidsmiljølov. Og så vil vi jo gjerne at medlemmene våre skal få høyere lønn også, slik at flere skal synes det er attraktivt å ha en karriere innenfor forskning og høyere utdanning.

– Gjennom mange tiår gikk vi mot et varmere samfunn, sier han.

– Men når tingene begynner å endre seg slik det gjør nå, ser jeg faresignaler. ■

– Oppdraget vårt er å forske, undervise og formidle, ikke å tjene penger, sier Frank O. Anthun.

– Det var i stor grad Forskerforbundets innsats som fikk stoppet Ryssdal-utvalgets innstilling, sier Sigrid Lem.

– Jon Lilletun var et sjarmtroll.

16 000 mindre per måned – går det bra?

Blir du arbeidsufør får du ca 66 % av ordinær inntekt – dersom du er offentlig ansatt og medlem i Statens Pensjonskasse. Jobber du privat kan det være betydelig mindre.

Gjennomsnittslønn for alle medlemmene i statlig sektor er kr 560 000. Det gir kr 370 000 i uførepensjon. Dette innebærer en årlig inntektsreduksjon på kr 190 000, nesten 16 000 per mnd.

De faste kostnadene blir ikke redusert om du blir ufør; husleie og lån og alle andre utgifter skal betales som før. Kanskje du bør regne over om inntekter og utgifter balanserer, om uførhet skulle ramme deg?

Uføreforsikring

Forskerforbundets obligatoriske forsikring inneholder bl.a en uføreforsikring på maksimalt kr 424 000 hvis du blir mer enn 50 % varig ufør. Erstatningen reduseres med 2 % årlig etter fylte 25 år. De fleste vil ha behov for å utvide uføredekningen.

Du kan i tillegg kjøpe vår billige uføreforsikring for å sikre deg og familien økonomisk. Prisen for tilsvarende forsikringer direkte i forsikringsselskapene er 3-5 ganger høyere enn gjennom Forskerforbundets kollektive avtale.

Priseksempler for medlem	30 år	40 år	50 år
Ufør 12 G / 24 G / 36 G	473 / 946 / 1 419	1 183 / 2 366 / 3 549	2 701 / 5 402 / 8 103

 24 G = 2 120 880 kroner.

Viktig melding til deg som er ung!

Det er lurt å kjøpe uføreforsikring mens man er ung og frisk.

Prisen er veldig lav for yngre personer, samt at konsekvensen ved å bli ufør i ung alder er ofte mye større enn når man blir eldre og har romsligere økonomi.

Som ung og ufør mister du også flere år med arbeidsinntekt enn når du er eldre. I tillegg er det viktig å kjøpe uføreforsikring før man får noen lidelser, som f.eks vond rygg. Har du problemer med ryggen når du vil kjøpe forsikringen, får du fort en reservasjon i forsikringen for uførhet oppstått pga av rygglidelser.

Ta kontakt!

Forskerforbundets forsikringskontor gir deg råd om hva slags forsikringer du bør ha.

20 nøtter

HUNDAR

- Kva slags hund er Lady i teiknefilmen *Lady og Landstrykaren*?
- Lagotto romagnolo, italiensk vasshund, vart opphavleg brukt til andejakt, men er no omskolert til å oppspore noko heilt anna. Kva då?
- Kva var det Winston Churchill refererte til når han snakka om sin «svarte hund» («black dog»)?

- Kva heitte kong Olavs puddel som er foreviga i bronse saman med han i Holmenkollen?
- Nemn minst éin av dei to amerikanske hundarasane som er forbodne i Noreg.

AVISER OG AVISFOLK

- Kva for språk har vi ordet avis frå?

- Kva var Noregs første dagsavis, grunnlagd av Niels Wulfsberg i 1819?
- Kva for rein nettavis/nyheitsblogg fekk Pulitzer-prisen i 2012?
- Kva for avis sat forfattern, litteraturkritikaren og avismannen Olof Lagercrantz som sjefredaktør for i perioden 1960–1975?
- Kven forlét i 2010 stillinga som sjefredaktør i Dagbladet og vart sidan direktør i Kulturrådet?

ÅS KOMMUNE

- Kva for operasjonsgar frå Ås er dette?
- Kva for stor arbeidsplass som berre er open om sommaren, finn ein på tettstaden Vinterbro?
- Kven stod bak den såkalla Leonardo da Vinci-brua i Nygårdskrysset?

- Kva for høgskule vart i år slegen saman med Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB) til Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU)?
- Kva for innsjø i Ås er nasjonalarena for rosporten?

UKRAINA

- Kva for flyselskap tilhørde passasjerflyet som vart skote ned over Ukraina 17. juli?
- I kva for to byar aust i Ukraina vart to sjølvklærte folke-republikkar oppretta i april i år, som delar av «føderasjonen Novorossija»?
- Kva var Holodomor, som råka Ukraina i 1932 og 1933?
- Kva for kontroversiell figur frå den andre verdskrigen vart i 2010 posthumt kåra til Helt av Ukraina, før tittelen vart annullert eitt år seinare etter store protestar?

- Kva for by, som på tysk heiter Lemberg og på latin Leopoldis, er eit historisk og kulturelt senter i den vestlege delen av Ukraina?

SVAR:

HUNDAR
a) Cocker spaniel
b) Trøffar
c) Depesjonane sine
d) Troll
e) Amerikansk pitbullterrier og amerikansk staffordshireterrier (amstaff)

AVISER OG AVISFOLK
a) Fransk
b) Morgenbladet
c) Huffington Post
d) Dagens Nyheter
e) Anne Aasheim

ÅS KOMMUNE
a) Solveig Kringlebotn
b) Tusenfyd
c) Vebjørn Sand
d) Norges Veterinærhøgskole
e) Årungen

UKRAINA
a) Malaysian Airlines
b) Donetsk og Luhansk
c) Ei gigantisk svoltakatastrofe under Stalins regjime, av nokre rekna som folkemord
d) Stepan Bander
e) Lviv (også godkjend: den gamle sktivismäten Lvov)

Sitert:

«I Kodak trodde vi at dersom ikke vi satset på den digitale teknologien, ville heller ikke resten av verden gjøre det. Vi var jo tross alt det beste fotoselskapet.»

Kodaks tidligere direktør Antonio Perez til Aftenposten. 140 000 oppsagte ansatte senere dannet det seg en ny fasit.

ELI HEIBERG

Medlem nummer 30207773

STILLING: Førstelektor ved Avdeling for ingeniør- og naturfag, Høgskulen i Sogn og fjordane

UTDANNING: Cand.agric. i naturforvaltning ved Norges landbrukshøgskole (i dag NMBU)

KARRIEREMÅL: Det har eg aldri hatt. No er eg uansett for gamal.

«Nye medier virker alltid spennende. Avisannonser bare virker. (...) Trodde du at avisannonser var utgått på dato? Tro om igjen.»

Papiravisene har klokkeetro på Kodaks gamle bedriftsfilosofi. Her fra en annonse i Dagsavisen for avisannonsens foretreffelighet.

«Hvis ansatt ledelse blir normen under den blåblå regjeringen, vil det være en perfekt hevn for studentopprøret i 1968 og den radikaliseringen som fulgte.»

Ikke bare forskningen, men også politikken, er langsiktig, ifølge Morgenbladets Marit K. Slotnæs.

«Rektor moser Moser.»

«Forskerekteparet May-Britt og Edvard Moser fikk Nobelprisen i medisin. Men NTNU-rektor Gunnar Bovim tjener bedre», opplyser Adresseavisen.

Ønsker seg ut av boksen

– Kva jobbar du med akkurat no?

– No førebur eg eit masteremne i klimatilpassing i arealplanlegging, saman med kollega Lisbeth Dahle. Emnet skal inngå i eit vestlandsk samarbeid om vidareutdanning i arealplanlegging.

– Kvar tenkjer du best?

– På kontoret, dessverre! Det ville vore mykje sunnare viss det var ute på tur i skogen.

– Kva er den viktigaste fagboka i ditt akademiske liv?

– Åh, det er vanskeleg. Kanskje eg må seie *Vår felles framtid*, Brundtland-kommisjonens rapport frå 1987. Denne gjorde at miljøspørsmål vart ein udiskutabel del av samfunnsplanlegginga.

– Kva skal til for å bli ein god landskapsplanleggjar?

– Samfunnsengasjement, god kon-

takt med praksisfeltet og vilje og evne til å arbeide tverrfagleg.

– Kva er tabu i ditt fag?

– Å meine at arealplanlegginga bør effektiviserast, til dømes ved å gjere det vanskelegare for statlege fagorgan å kome med innspel i utbyggingssaker.

– Kva karakteriserer kontorplassen din?

– Digre bunkar på pulten og bøker som tyt ut av bokhyllene.

– Ved kva institusjon i verda skulle du gjerne jobbe eit år?

– På humanølogisk avdeling ved Lunds universitet. Der jobbar Alf Hornborg, som tenkjer utanfor boksen. Vi treng forskning som bur oss på ei framtid som er grunnleggjande annleis når det gjeld energi- og ressursbruk.

– Dersom du måtte velje deg eit anna fagfelt, kva ville du ha falle på?

– Kanskje humanøkologi, altså læra om korleis menneske og menneskelege samfunn samverkar med naturen.

– Kva tiltak ville du gjennomført om du var kunnskapsminister?

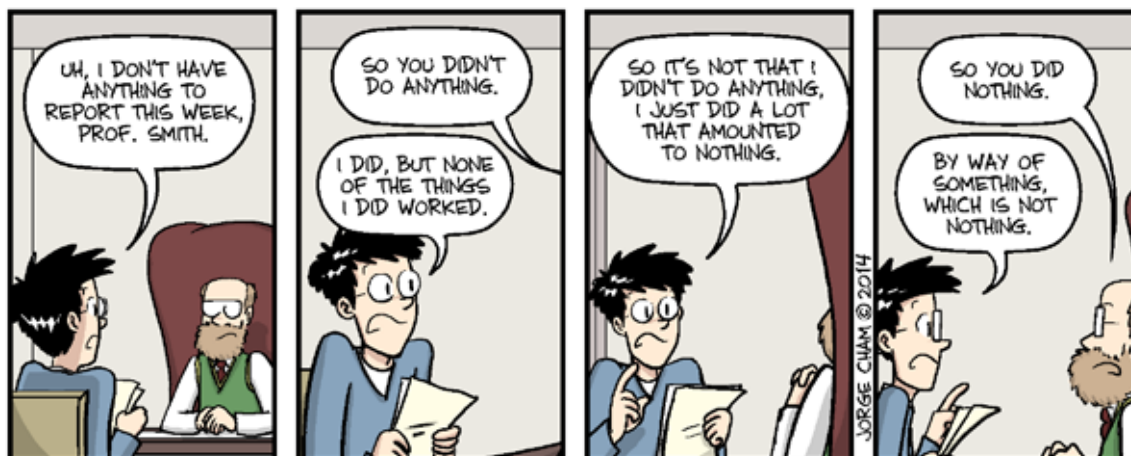
– Eg ville lagt vekk alle ambisjonar om å slå saman utdanningsinstitusjonar med stor geografisk avstand og lite fagleg fellesskap. Eg trur det er viktig for regionane å sikre den geografisk spreidde strukturen i høgare utdanning.

– Kva vil du lese meir om i Forsterforum?

– Samfunnsrelevansen til forskinga, særleg relevansen for samfunnsplanlegging og forvaltning.

❖ AV SILJE PILEBERG

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Med trang til å vite

Velskrevet om maleren, oppfinneren, karttegneren, geologen, anatomen, arkitekten m.m.

Snart er det 500 år siden det store multi-talentet Leonardo da Vinci (1452–1519) døde. Vi kan regne med at det vil bli behørig markert, men allerede nå får vi en liten oppvarming, gjennom boka *Leonardo da Vinci og hans tid*, skrevet av den drevne forfatteren Atle Næss.

Hvor tett innpå et menneske som tilhørte en helt annen tid, er det mulig å komme? Det er biografens utfordring. Han skal ikke bare ha tilgang til nok kilder, men må også være i stand til å formidle konteksten. Næss lar sin biografi åpne med en anekdote fra den fyldige Leonardo-litteraturen, og denne anekdoten forteller en historie, vekker deg, kan vi si, idet den drar deg inn i noe. Biografens utfordring er også å lage en fortelling, og aller helst en fortelling med driv, hvor det hele mennesket så skal tre frem for oss. Gode fortellinger er forførende, og det vet Næss å utnytte. Fra anekdoten, der han har fanget sin leser, bryter han så av ved å gå over til å nyansere eller komme med motforestillinger, for vel så viktig som fortellingen er kunnskapen. Nå presenteres fakta og analyser fra forskere og biografer, det drøftende aspektet ved all kunnskapsinnhenting gjøres synlig, vi skal nærme oss dette stoffet med visshet om den store tidsmessige avstanden. At det dermed ikke blir mye igjen av anekdoten, får så være.

Historien om Leonardo er i første del av boka mer en historie om samtiden. Her får vi egentlig bare spredte bemerkninger om ham, ja, vi ser ham nesten bare når han blir skrevet inn i den større historien. Leonardo vokste opp i en tid da Italia var delt opp i mange bystater, der de regjerende både var maktglade og brutale – og forfengelige: De ville gjerne bli malt, få bygget en statue og holde et hoff med begavede mennesker. Leonardo starter sin malekarriere i et Firenze styrt av Medici-ene, men blir ikke ordentlig anerkjent ved noe hoff før han flytter til Milano og den regjerende Sforza-familien. Da blir også beretningen tettere. Vi trenger ikke lenger å lokkes med «pirrende» innganger, Leonardo er blitt interessant i seg selv.

Veien frem til et statusbringende og økonomisk betryggende patron-klient-forhold var uforholdsmessig vanskelig for Leonardo, ifølge Næss. Han fikk aldri de aller største maleoppdragene, men hos Sforza, etter hvert, og senere hos kong Frans av Frankrike, fikk han anledning til å dyrke et mangfold av sine interesser.

Men – kanskje hadde han for mange interesser? I hvert fall var det slik at Leonardo ofte ikke fullførte oppdrag han ble gitt. Ikke bare det, en del av prosjektene lot seg heller ikke fullføre. Det var kanskje ikke så rart. Han var ekstremt oppfinnsom, og langt forut for sin tid. Verden hadde ennå ikke materialene eller instrumentene som kunne ha hjulpet ham i å bygge fly, tanks, digre statuer, broer, lede vekk vann, etc. Alt dette er fascinerende. Oppfinnelsene og arkitekturforslagene viser forståelse for det samfunnsmessige.

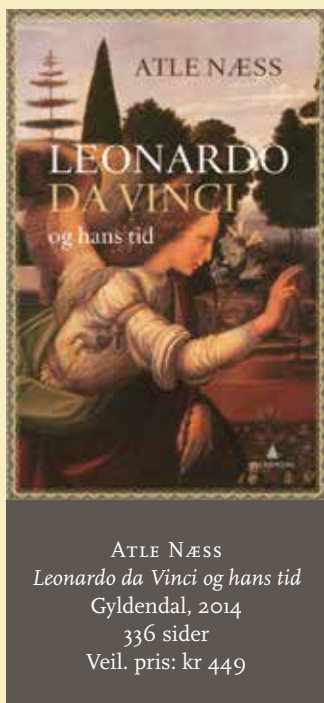
De viser deltakelse og forsøk på å løse utfordringer. Viser de også et sterkt ønske om innpass ved hoffet?

Når han så endelig oppnår det, utvikler han seg videre: «Nå virker det som om han vil forstå *alt*», skriver Næss. Og med det bringer han sin tid fremover. I ham nedfeller renessansens nyvinninger seg: frigjøringen av mennesket og naturen, utviklingen av vitenskapen, med vekt på matematikken og erfaringen. Leonardo knytter menneskekroppen til geometrien i tegningen Vitruvius-mannen. Han dissekerer lik og viser en empirisk inngang til kroppen i anatomistudiene. Og i maleriet som skulle gjøre ham virkelig berømt, *Nattverden*, utforsker han videre den psykologiske menneskenaturen.

Leonardo etterlot seg 6000 sider med tegninger og notater. Ambisjonen hans var å bringe orden og sammenheng i dem, men det maktet han aldri. Nå er

de en viktig kilde til å finne ut av personen Leonardo da Vinci, og de er fine, de smakebitene Næss viser oss i boka. Næss har i det hele laget et godt portrett. Likevel har jeg bare nådd oppvarmingen, jeg vil gjerne vite mer: Næss har på en fin måte plassert Leonardo i den historiske, sosiale konteksten, men enhver som bare så vidt har vært borti idéhistorien, vet at renessansen er åpningen mot noe helt nytt, den er en gjennombruddstid. I og med renessansen skal verden få en helt annen innretning. (Det vet Næss, selvsagt, han har skrevet en prisbelønt bok om Galileo Galilei.) Mye av det som driver Leonardo, må vel kunne ses i forbindelse med idéhistorien, og selv om mange elementer er med i boka, så kommer de på en måte nedenfra, fra det sosiale, og ikke som tankemessige muligheter. At det står noe på spill idémessig, skrives det ingen fortelling ut fra. Men den ville nok også ha vært interessant.

AV AASNE JORDHEIM

Disseksjon

Å gjøre fortiden levende.

KAREN B. HELLE

D.C. Danielssen.

En kjempe for sin tid

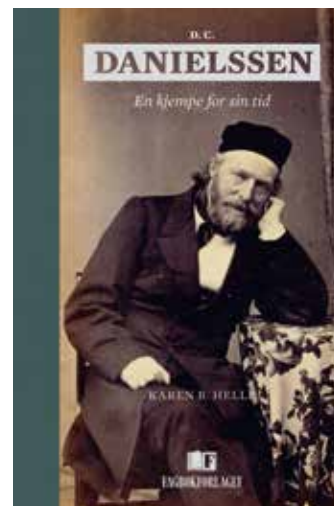
Fagbokforlaget, 2014

224 sider

Veil. pris: kr 399

Helle er en fag- og kulturhistorisk interessert professor emeritus i generell fysiologi ved Universitetet i Bergen. Med boken om urmakersønnen D.C. Danielssen (1815–1894) trekker hun den bergenske legen frem fra et betydelig kildearbeid og inn i hans tid, som tittelen sier. Han blir også trukket inn i *vår* tid: Jeg leser om den første store internasjonale medisinske forskerprisen til en nordmann, stortingsmannens jevnlig appell for å få bevilget mer penger til forskning og lønn, den stadige kampen for finansiering av det som i dag er UiBs Naturhistoriske Museum på «Rakkerhaugen», viktige pengegaver fra en velhavende elite med bergensk opphav, gitt både til forskning og kulturelle initiativer. Jeg leser navnene Moser, Jensen og Mohn og tenker at historie er gjentagelse.

Danielssen er mest kjent for sitt arbeid med spedalskhet, og verket han skrev sammen med Boeck i 1845, *Om Spedalskhet*, ble standardverket for sykdommen i det 19. århundre. Denne publikasjonen var også en milepæl i overgangen fra overtro til vitenskap i medisinen som knapt kan undervurderes, ifølge Helle. Men selv om historien om *legen* Danielssen er viktig og spennende, utgjør den likevel bare en del av denne korte boken.

Viktigst for Helle er det nemlig å fremheve kombinasjonen av Danielssens mange ulike fremtredende samfunnsroller. Dette gjør hun ved å skrive flere fortellinger. Forfatteren er professor i fysiologi, og boken bærer preg av – la meg kalle det – en taksonomisk inndeling av organismens funksjoner: Danielssens liv blir delt opp i ulike livsløp, og kapitlene i boken heter for eksempel Vitenskapsmannen, Politiker, Organisatoren, Kulturentreprenøren og Kunnskapsformidleren. Kapitlene fremstiller de ulike sider ved Danielssens liv kronologisk og hver for seg, slik at hvert kapittel altså ofte forteller om de samme tidsepokene, men med forskjellig fokus. Det medfører at fremstillingen av Danielssens liv er komplett, men ikke helhetlig: Leseren må selv sette sammen de ulike fasettene i fremstillingen til et samlet liv. Noen ganger er det forvirrende og medførte at jeg måtte bla ganske mye i boken. En kort kronologisk oversikt og en publikasjonsliste bakerst i boken er til hjelp, og det Helle taper på helhet, vinner hun i klarhet: Fremstillingen kunne fort blitt kaotisk, nettopp fordi det er så mange navn og hendelser involvert.

Gjennom inndelingen er det enklere for leseren å følge de bestemte personene og hendelsene som utgjør hvert av Danielssens mange liv. Boken er også en «Hvem er hvem» om de ulike nasjonale samfunnssjiktene på 1800-tallet, og er spesielt opplysende for en bergenser som meg selv: Den kan ofte leses som en konsis og kortfattet historie om Bergen på 1800-tallet, og de lange navnelistene er et veritabelt gatekart for Bergen sentrums moderne tilblivelse.

Kanskje føler jeg likevel at boken først og fremst er en lesverdig og godt gjennomarbeidet punktskisse til et større verk om Danielssen, et verk som kunne brukt mer plass på å se Danielsens tid i forhold til hendelser som i denne boken blir nevnt omtrent som i forbifarten: utgivelsen av *Artenes opprinnelse*, overgangen fra spesidaler til kroner. Jeg merker at jeg vil ha mer. Det er ikke nødvendigvis en dårlig attest.

AV KJETIL VIKENE

Punkterte tilløp

Ytterst interessante tilløp til gode tanker om språk, mennesker og etikk.

NORUNN ASKELAND og
EVA MAAGERØ
Om å utfordre vanen. Samtaler om litterær sakprosa
Cappelen Damm Akademisk,
2014
301 sider
Veil. pris: 349

Forventningene mine var høye da jeg åpnet boka med 13 lange samtaler med forfattere i litterær sakprosa. De skulle få snakke om fornyelse av sjangeren, om skrivingen og etikk knyttet til det å skrive om virkelige mennesker. Samtalepartnerne deres kaller seg dessuten skriveforskere, og er kompetente i norskfaget. Det er professor Norunn Askeland og dosent Eva Maagerø, som ellers jobber med masterstudier i faglitterær skriving ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Slik var det duket for en spisskompetent, oppdatert og faglig behandling av en aktuell sjanger. Dessverre ble jeg skuffet.

Det positive først: Dette er en fin bok med flere gode passasjer. Samtaleformen er umiddelbar, noe som på sitt beste evner å gi forfatterne et rom å snakke fritt i. Hver samtale får rundt 20 sider i boka, etter korte introduksjoner. Samtalene er satt opp i en spørsmål-svar-form. Spørsmålene kan være ganske lange, og slik får leseren et bedre innblikk også i skriveforskernes perspektiver. Det fungerer fint, siden vi ellers har en begrenset innsikt i deres syn på den litterære sakprosaen, inntil vi kommer til det siste kapitlet.

Om det er kanskje det siste ka-

pitlet som er betegnende for det som skuffer meg med denne boka – forfatternes stadige tilbaketrekning. Her evner forfatterne i liten grad å ta grep. Vi får ingen teoretisk oppsummering eller analyse av det de ser som de mest sentrale temaene. Den samme tilbakeholdenheten opplever jeg i kapittelinnndelingen, som noe ukritisk er sortert alfabetisk etter sakprosaforfatternes etternavn og ikke etter temaer. Jeg ser det også i den beskjedne redigeringen som er gjort av intervjuene, med litt tilfeldige temaer, anført av noen forsøksvisse mellomtitler som virker litt planløse. Samtalene gis ingen retning som gjør dem til medrivende lesning. Transkriberte intervjuer kan være artig iblant, men jeg ønsker meg likevel et strammere grep fra forfatternes side.

Det samme grepet savner jeg også i selve samtalene. Sakprosaforfatterne er ofte innom skrive-teoretisk, og sågar kontroversiell, problematikk. Altfor ofte punkteres tilløpet til å gå i dybden på teoretiske perspektiver med nye spørsmål, om andre temaer.

Et eksempel på punktering er når den svenske sakprosaforfatteren Åsa Linderborg skal fortelle om da hun skrev boka om sin om-sorgsfulle og alkoholiserende far. Et sted understreker hun at hun ikke ville argumentere eller bruke pekefinger, slik hun gjør i fagtekster og i journalistikken, for her ville hun at leseren skulle trekke sine egne slutninger. Det er en interessant ytring fordi den tematiserer et grunnleggende trekk ved litteraturen som skal *virke*. Hvordan får hun til det? Det skulle jeg gjerne hatt svar på. Skriveforskerne ser derimot ut til å være mer opptatt av Linderborgs metaforer. Også i samtale med Frode Grytten henger de seg opp i metaforene hans, og hvor gode de er. Men som Grytten sier, han er «i større grad glad i å skrive om det heilt konkrete i staden for å bruke mange metaforer». Det er *det* som er interessant.

Jeg sitter igjen med et inntrykk av at skriveforskernes samtaler er motivert i en beundring av sakprosaforfatterne og i ønsket om å la dem få snakke om alt det fine de har skrevet, snarere enn å våge seg ned i dybden på det språklig teoretiske og det skrivefaglige. Det er synd, særlig når det er et så erfaringsmettet og faglig utgangspunkt.

AV RAGNHILD FJELLRO

NYE BØKER AV FORSKERE

BENEDIKT JAGER
Norsk litteratur bak muren. Publikasjons- og sensurhistorie fra DDR (1951–1990)
Fagbokforlaget
518 sider
Veil. pris: 449

Hvordan ble norsk litteratur mottatt i det totalitære Øst-Tyskland mellom 1950 og 1990? Denne utgivelsen gir et innsyn i de ideologiske føringene i den østtyske staten. Her behandles både kjente norske navn som Henrik Ibsen og Johan Borgen og glemte forfattere som Øivind Bolstad og Terje Stigen. Benedikt Jager er førsteamanuensis ved Institutt for kultur- og språkvitenskap, Universitetet i Stavanger.

ANDERS BARSTAD
Levekår og livskvalitet. Vitenskapen om hvordan vi har det
Cappelen Damm Akademisk
416 sider
Veil. pris: 489

«Hvordan har du det?» «Står til?» Hverdagssamtalen er full av slike spørsmål. Denne boka handler om den vitenskapelige tilnærmingen til spørsmålet om hvordan nordmenn «har det». Forfatteren presenterer sentrale perspektiver innenfor to tradisjoner innen velferdsforskningen: levekårs- og livskvalitetstradisjonen. Anders Barstad er sosiolog og forsker ved Statistisk sentralbyrå.

ROGER ANTONSEN
Logiske metoder. Kunsten å tenke abstrakt og matematisk
Universitetsforlaget
288 sider
Veil. pris: 399

Matematikk er mye mer enn tall og merkelige bokstaver, mer enn å utføre beregninger, manipulere symboler og sette inn i formler. Det handler om å oppdage mønstre, gjennomføre resonnementer, finne moteksempler og argumentere logisk. Matematikk er en måte å tenke på, og en aktivitet som er både ekstremt kreativ og utfordrende, hevder Roger Antonsen, førstelektor ved Institutt for informatikk, Universitetet i Oslo.

Kunstnerisk vitenskap må tas på alvor

I kunstnerisk forskning er kunstner og forsker én og samme person. Dette faktum gjør kanskje forskningen vanskelig, men ikke prinsipielt sett umulig, skriver kronikkforfatteren.

I artikkelen «Balansekunsten» i For-
skerforum 8/14 leser jeg til min glede
at Kunst- og designhøgskolen i Bergen
(KHiB) i februar i år ble akkreditert som
vitenskapelig høyskole av Nokut. Dette
er et betydningsfullt steg i
retning av nedbygging av
grensene mellom kunstnerisk
og vitenskapelig virksomhet. At
disse to områdene overlapper
hverandre og har en plass i det
norske akademiske miljøet, er
med dette blitt anerkjent. Det er
ikke minst KHiBs mangeårige
deltakelse i Program for kunst-
nerisk utviklingsarbeid som har
bidratt til anerkjennelsen. Men
samtidig avdekker artikkelen et
mildt sagt ambivalent forhold til
kunst-, forsknings- og vitenskaps-
begrepene. Tidligere stipendiat
Thomas Kvam slår fast at han ikke
er forsker, men kunstner. Både i
og mellom linjene kommer en
utslørt motvilje mot vitenskap
frem som dessverre bidrar til å forsterke for-
skjellene mellom kunst og forskning. Jeg får
inntrykk av at han like gjerne kunne hatt et
treårig Statens kunstnerstipend, med hoved-
formål å utvikle egen kunst. Også fra ledelsens
side kommer en dyp ambivalens til uttrykk.
Tidligere rektor Nina Malterud er redd for at
betegnelsen «vitenskapelig høyskole» skal opp-

fattes som en vitenskapeliggjøring av kunsten;
det er heller «ei styrking av den kunstnariske
kjernen», sier hun. Og så utdyper nytilsatt rektor
Gerd Tinglum: «Vi driv ikkje med vitskap, men
med forskning.» Dette er en ganske overraskende

holdning, sett opp mot den store
innsatsen KHiB har lagt ned for
å overbevise Nokut om at de for-
tjener betegnelsen *vitenskapelig
høyskole*. Vi har altså å gjøre med
en kunsthøyskole som ønsker å
få status som vitenskapelig, men
som har en rektor som sier at de
ikke bedriver vitenskap!

Jeg skjønner godt den fryk-
ten som kunstinstitusjoner har
for å bli invadert av en form for
akademisk forskning de ikke selv
har valgt. Kunstinstitusjonenes
fremste oppgave er å utdanne
kunstnere som skaper genuin,
innovativ kunst. Men ved å sette
vitenskap og forskning opp som
motsetninger i kunstfeltet kom-
mer det doble formålet med

kunstnerisk utviklingsarbeid ut av fokus: å
skape kunst og samtidig frembringe kunnskap
om verden og våre liv. Det er nettopp denne dob-
beltintensjonen som gjør Program for kunst-
nerisk utviklingsarbeid til en innovativ satsing
innen akademien. Det er dette doble formålet jeg
savner i artikkelen.

Hva kan det skyldes at man ved KHiB ty-

AV EDVIN
ØSTERGAARD
professor innen
kunst og vitenskap
i læring, Norges miljø-
og biovitenskapelige
universitet

«Det er et svært dårlig signal at rektor ved KHiB
sår tvil om hvorvidt kunsthøgskolen skal
drive vitenskapelig virksomhet.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til
siri.lindstad@forskerforum.no.

Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000.

Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket.

Debattinnlegg honorerer ikke.

«Vitenskapsbegrepet behøver ikke være science-fundert, det kan like gjerne sees i den tyske tradisjonen.»

deligvis skiller mellom kunstnerisk forskning og kunstnerisk vitenskap? Dersom vitenskap forstås i betydningen *science*, får begrepet uvilkårlig et anstrøk av naturvitenskapelig metode, med etterprøvbare, objektivisering og (gjærne) kvantifisering som sentrale kjennetegn. Dette er omtrent det motsatte av hva en kunstner søker i sitt arbeid, så mye forstår jeg. Men vitenskapsbegrepet behøver ikke være *science*-fundert, det kan like gjerne sees i den tyske tradisjonen. Som *Wissenschaft* forstås vitenskap som begrunnede, ordnede og vitenfrembringende ferdigheter innen et bestemt område. Det er i tråd med denne tradisjonen jeg ser kunstnerisk utviklingsarbeid som en *kunstnerisk vitenskap*; et sett av vitenfrembringende ferdigheter på kunstens egne premisser. Dette er forskning *gjennom* kunst, og ikke forskning *på* kunst, og skiller seg derved også markant fra kunstvitenskapene (som teatervitenskap og musikkvitenskap).

Det særegne i kunstnerisk forskning er at kunstner og forsker er én og samme person. Dette faktum gjør kanskje forskningen vanskelig, men ikke prinsipielt sett umulig. Det fordrer en høy grad av metodisk bevissthet om den dynamiske skiftningen mellom å være i den kunstneriske prosessen, fullt og helt, og å tre ut av den for å kunne reflektere over verkets tilblivelse og dets plass i samtiden. Denne måten å forske på har potensial til å frembringe kunnskap innenfra. Det er et problem at vi daglig lever med konsekvensene av en type kunnskap som er generert med armlengdes avstand til livet. Dette bygger på et kunnskapsideal som kunstnerisk forskningsarbeid kan og bør danne et motstykke til.

Det å ta avstand fra vitenskap i kunstnerisk utviklingsarbeid er problematisk av flere grunner. Det vitner om en servil holdning overfor

vitenskapelig «kunnskap», en virksomhet som andre holder på med, og som foregår andre steder enn i kunstinstitusjonene. Dette representerer dessuten en innforstått aksept av at det finnes en «riktig» måte å frembringe kunnskap på. Slik overlates vitenskapsbegrepet til dem som higer etter akademisk aksept ved å legge seg tettest mulig opp til et naturvitenskapelig ideal. Fordommen om at man ikke kan forske på seg selv, er jeg vant til å høre, men det er overraskende at den, som uttrykt i artikkelen, kommer fra en som selv nylig har gjennomført stipendprogrammet. Denne skepsisen overser fullstendig en årelang kritisk vitenskapsdebatt om skillet mellom forsker og forskningsobjekt, deltaker og observatør og subjektiv og objektiv kunnskap. Debatten har blant annet vært ført i antropologien, som har en mangeårig tradisjon for at forskeren skriver seg inn i den vitenskapelige teksten. Kunstnerisk forskning kan også trekke veksler på erfaringer fra beslektede forskningstradisjoner, som aksjonsforskning og forskning på egen praksis.

Skillet mellom «kunstnerisk» og «vitenskapelig» er kulturskapt, ikke gudegitt. Det er et skille som må utfordres, og jeg kan ikke tenke meg noen som er bedre rustet til dette enn nettopp kunstnere og kunstinstitusjoner. Det gis et grunnlag for en sidestilling av kunst og vitenskap i universitets- og høyskoleloven med formål om at universiteter og høyskoler «utfører forskning og faglig og kunstnerisk

utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå» (§ 1-1). På sikt kan en tenke seg at forskning og kunstnerisk utviklingsarbeid ikke bare er sidestilt, men integrerte områder. Formålet med stipendprogrammet for kunstnerisk utviklingsarbeid er «å utvikle ny innsikt, kunnskap og/eller erfaring.» Det er her ingenting som går imot en vitenskapeliggjøring av kunsten; tvert imot er det et formål som inviterer til en radikalt ny definering av vitenskapsbegrepet.

Til tross for at Nokut har akkreditert KHiB som vitenskapelig høyskole, holder Kunnskapsdepartementet statusen tilbake i påvente av strukturmeldingen om høyere utdanning som kommer i 2015. Det er et svært dårlig signal at rektor ved KHiB sår tvil om hvorvidt kunsthøgskolen skal drive vitenskapelig virksomhet. En slik defensiv holdning til kunstnerisk vitenskap kan da umulig overbevise KD om at KHiB fortjener opprykket til vitenskapelig høyskole. I påvente av KDs strukturmelding burde Gerd Tjengum inntatt en mye mer aktiv holdning, ved blant annet å problematisere spørsmålet: Hva er det særegne ved kunstens måte å frembringe vitenskapelig kunnskap på? Hun kunne tydeliggjort visjonen for kunstnerisk forskning som en metodisk fordypning i egen kunstnerisk virksomhet som *både* skaper genuin kunst og gir ny innsikt som er kjennetegnet av en kunstnerisk tilnærming til verden. ■

Praktisk kunnskap under press

I utdanningssystemet finner det sted en banal dyrkelse av teoretisk kunnskap på bekostning av praktisk kunnskap, mener Lena Lindgren, samfunnsredaktør i Morgenbladet.

PROFESJONSFAG: Rune Slagstad spør i sin introduksjon til *Profesjonshistorier*: Hva er profesjonenes samfunnsoppdrag? Hvis noen segner om i denne salen, roper vi «Finnes det en lege her?» og ikke «Finnes det en professor i medisinen?». Det distinkte ved profesjonene er at de er vitenskaper i sin praktiske anvendelse, og det er denne siden ved dem – praktisk utøvelse, hendenes kunnskap og kompetanse – som er under et større samfunnsmessig press, slik jeg ser det. Fra mitt ståsted går det nemlig en linje fra legenes aksjon «Ta faget tilbake» til debatten den sinte tømmermesteren Ole Thorstensen startet i Morgenbladet nylig om samfunnets forakt for manuelle yrker. Faglighet misforstås og nedvurderes. Derfor er også *Profesjonshistorier* viktig i et samfunnsperspektiv.

Men hvorfor er praktisk kunnskap under press i samfunnet vårt?

Christopher Lasch, historikeren, skrev for 35 år siden om en samtidssdiagnose han kalte «den narsissistiske kultur». Han brukte ikke begrepet slik vi gjør i dag, som en ren psykiatrisk diagnose. Han refererte løsere til myten om Narcissus, 16-åringen som døde av tørst foran sitt eget speilbilde. Og han brukte det som metafor for det samfunnet han så vokse frem; en selvforelsket, men usikker kultur: ungdomsfiksert, historieløs, sterkt individualistisk. Det er en kultur som dyrker berømmelse frem-

LENA LINDGREN,
samfunnsredaktør i Morgenbladet.

«Et samfunn som ikke verdsetter kunnskap i sin faktiske anvendelse klarer ikke å bygge kvalitet innenfra.»

for meritter, og som strever med identitetstap og tomhet. Lasch ville sett mye av det han kalte «småtyvenenes moral» i vårt arbeidsmarked, preget som det er av konsulentbyråer, ledelsesfilosofi, hodejegere og pr-byråer. Han var ingen lystigkurre, som dere kan høre, han var en mørk forfallsanalytiker. Like fullt er det den dystopiske impulsen som ga Lasch hans profetiske kvalitet – tiår før Idol, plastisk kirurgi og Facebook. Man kan være enig eller uenig i hvor ille det står til med oss. Det som i denne sammenhengen er interessant, er hvor han mente miseren stammet fra. Jo, utviklingen av narsissistiske trekk stammet fra sammenblandingen av praksis og teknikk, ifølge Lasch. Han ville nemlig tilbake til Aristoteles' begrep om fronesis – altså den praktiske fornuft. Aristoteles holdt ikke teoretisk innsikt høyest. Nei, den praktiske fornuften var mest verd, mente han. Fronesis trådte inn når konkrete praktiske situasjoner skulle løses. Fordi kunnskapen var situ-

asjonsspesifikk, var dømmekraft og livserfaring viktig, kvaliteter som ikke umiddelbart var knyttet til boklig lærdom. Og som mange kanskje vet – og til ære for statsråd Torbjørn Røe Isaksen – politikk var faktisk den høyeste form for fronesis, mente Aristoteles.

Vi hører ofte at dagens avanserte samfunn krever så mye teori. Samtidig viser historien gjennomgående at praksis – tusenvis av timer med øvelse og terping – er det som må til for at en person skal nå mesternivå i en disiplin. Forestillingen om at praktisk kunnskap er mindre verd enn teoretisk kunnskap, er dessverre forsterket med utdanningsrevolusjonen. Richard Sennett har beskrevet dette som «the decline of the skill society». Mange har sikkert stusset over den generelle avviklingen av praktisk sans i befolkningen. Den viser seg ved at folk under 40 år ikke kan mekke på bilen lenger, gjøre enkle husreparasjoner, ikke engang pumpe opp sin egen sykkel (det er sportsbutikkene som gjør

dette nå) eller tenne opp et bål i skogen. Vi leter etter bål-appen på mobiltelefonen.

Det som har gått i ball for oss i senmoderne tid, mente Lasch, er at praktisk arbeid forveksles med ren teknisk utførelse. Han sa det slik:

«[...] praktisk arbeid og politikk mister sitt oppdragende innhold og degenerer til ren teknikk. Slik blir selve distinksjonen mellom teknikk og praksis uforståelig. Industrielle samfunn har nesten mistet av syne den mulighet at arbeid og politikk kan tjene som karakterdannende disipliner.»

Her er Lasch inne på noe viktig, etter min oppfatning. Den praktiske fagkunnskap misforstås – som om det skulle vært en manual, et system med minimal menneskelig faktor. Vi ser dette skje i offentlig sektor ved at faglighet strupes av byråkratiske styringsmodeller basert på det kvantitativt målbare. Vi ser det i utdanningssystemet i en banal dyrkelse av teoretisk kunnskap på bekostning av praktisk kunnskap. Akademiseringen av profesjonsfag kan godt leses inn i denne dreiningen. Høyskolene er blitt universiteter. Verdige profesjoner med verdige historier – slik boken *Profesjonshistorier* viser – skal brått «pyntes» med en akademisk tittel.

Dette gir seg nok et brutalt utslag i yrkesfagene, som i økende grad i etterkrigstiden forbindes med lavstatus. Ser vi 15 år frem i tid, henger det ikke på greip.

Ifølge SSB er det et stort behov for to grupper i arbeidsmarkedet i 2030: profesjonsutdannede og yrkesfagutdannede. Vi trenger en million håndverksutdannede og en million profesjonsutdannede, men «bare» 318 000 akademikere. Universitetene oversvømmes likevel av studenter, derav begrepet «master-syken», som er blitt overskriften på en av årets store samfunnsdebatter. Vi har for mange halvkloke hoder og for få kloke hender. Samfunnet fremmer altså en slags motsetning mellom den kompetansen det har behov for, og det som gir status. Vi klarer ikke bygge himmel over jobber med sterkt praktiske innslag. Ingeniører, og de såkalte ALI-yrkene, har fremdeles høy status – i motsetning til den ufortjente lave status mange håndverksyrker har. Men den praktiske kvaliteten ved arbeidet – den faglige egenarten – gjenkjennes ofte ikke, verken av egen ledelse eller politisk ledelse. Derfor ser vi nå konturene av en ny samfunnsmessig konfliktlinje, en felles opposisjon, på tvers av yrkesgrupper og på tvers av offentlig og privat sektor. Vi hører det hos alt fra leger til lærere til håndverkere. Det er en opposisjon mot økonomisk instrumentalisme – som i narsissismens mykere vokabular gjerne kalles for visjoner, fleksibilitet, identitet, omstilling. Det er en kamp for faglighet vi ser – en kamp for fronesis.

Hvorfor er fronesis viktig?

Et samfunn som ikke verdsetter kunnskap i sin faktiske anvendelse, klarer ikke å bygge kvalitet innenfra. Så viktig må vi kunne si at det er. Fronesis – det menneskelige utøvende skjønn – er kjernen i velferdsstatens yrker, i omsorgsyrkene, håndverksfagene og i profesjonene.

Den antikke fronesis var en kunnskapsform som var koblet til dydene klokskap og ettertanke. Altså var det moralske sterkt nedfelt i begrepet om praksis. Og slik er det jo, det vet vi: Håndverk og profesjoner er moralske handlinger. Etik er ikke et tilleggselement, et fag ved et universitet – det er noe vi gjør. Praktisk arbeid står i et direkte forpliktende forhold til verden, faktisk mer enn teori gjør. Dette erkjenner vi ofte i dagligtalen: Det er handlingen som teller, sier vi. Jeg tror at denne opplevelsen av etisk betydning, direkte utledet av praksis, gjør at profesjonsutdannede ofte snakker om yrket sitt som et kall – lenge etter at prestene sluttet å gjøre det om sin profesjon. Kallstanken har overlevet fordi man erfarer at ens handlinger gjør en stor forskjell.

Dette er da også profesjonenes samfunnsoppdrag. En kultur som holder sine profesjonsfag – og også sine håndverkstradisjoner, vil jeg si – høyt, vil motvirke selvtap. Narsissisme er jo et selvtap, det er det motsatte av selvkjærlighet, en kompenserer for en manglende identitetsdannelse. En kultur som holder profesjonene høyt, vil motvirke galopperende, men unyttig teknologi. Den vil kunne hevde faglig kvalitet mot overdreven målstyring – og mot tidspress. Den vil sette innhold over image, substans over stil. Fronesis – profesjonenes særegne kunnskapsform – er kuren mot en samfunnsmessig narsissisme. Det er et samfunnsoppdrag i seg selv å insistere på et mer praksisnært kvalitetsbegrep.

Innlegg holdt ved Høgskolen i Oslo og Akershus 07.10.2014 i forbindelse med lanseringen av boken Profesjonshistorier, redigert av Rune Slagstad og Jan Messel.

Diakonhjemmet Høgskole er en diakonal utdanningsinstitusjon som tilbyr utdanning innen helse- og sosialfag, ledelse og diakoni.

engasjert for mennesket

LEDIGE STILLINGER

Høgskolelektor i sosialt arbeid

100 % stilling fra 1. august 2015.

Søknadsfrist 15. november 2014.

Fullstendig stillingsannonse på web:

dia.no/hog-sos

Førsteamanuensis i sosialt arbeid

100 % stilling fra 1. august 2015.

Søknadsfrist 15. november 2014.

Fullstendig stillingsannonse på web:

dia.no/for-sos

Diakonhjemmet
Høgskole

HiST - Kunnskapen du trenger

I framtida må viktige samfunnsoppgaver løses smartere.

Høgskolen i Sør-Trøndelag har kunnskapen som trengs på de fleste samfunnsområder. Vi har kompetanse innenfor teknologi, informatikk, lærer og tolk, økonomi og ledelse og helse- og sosialfag. Våre studenter har yrkesnær praksis i samarbeid med offentlige og private arbeidsgivere. HiST er landets nest største høgskole, og er et spennende studie- og arbeidssted.

PROFESSORAT

Vi har ledige stillinger som professor ved følgende seksjoner:

Matematikk: 2 stillinger

Engelsk: 1 stilling

Bli med på å forme fremtidens lærerutdanning!

Søknadsfrist 1. januar 2015

For mer informasjon, samt for å søke på stillingene, gå til www.hist.no/stillinger

Høgskolen i Sør-Trøndelag
N-7004 Trondheim - Tlf.: 73 55 90 00

Kunnskapen du trenger

Hvem skal gå opp grensene?

Stadig større tilgang på registerdata gjør det mulig å besvare nye problemstillinger. I arbeidet med å tilrettelegge slike data for forskerne møter vi derfor på nye utfordringer. Dette er et spennende og viktig område, men nytt. En stor utfordring er at det mangler noe/noen som evner å se kompleksiteten og ta innover seg de etiske, sikkerhetsmessige og personvernsmessige konsekvensene av det økende omfanget av registerforskning.

I Norsk pasientregister (NPR) får vi stadig flere søknader fra forskningsprosjekter. I perioden 2010 til 2013 har antallet datautleveringer til forskningsprosjekter økt fra 170 til 220, eller 30 prosent. Av disse utgjør personidentifiserbare utleveringer en mindre del, men de har økt fra 19 til 62, eller nærmere 250 prosent i samme periode. Blant disse er det en markert økning i forskningsprosjekter som ønsker å kombinere data fra flere registre. Dette vil gi oss spennende kunnskap om viktige forhold fordi man på en stadig mer omfattende måte tar i bruk registerdata.

I NPR finnes blant annet helseopplysninger for alle pasienters kontakt med spesialisthelsetjenesten. Kombineres disse med registeropplysninger fra Statistisk sentralbyrå (SSB), kan man se effekten av ulike behandlinger og om effekten varierer etter geografiske eller sosiale forhold. Koblet med tryggedata, arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret, utdanningsregisteret, folketellingsdata og dødsårsaksregisteret, vil resultatet være en komplett oversikt over personens ferd fra vugge til grav.

Det er viktig at forskere bruker denne mulig-

AV HEIDI JENSEBERG, seniorrådgiver
i Norsk pasientregister, Helsedirektoratet

heten for å sammenstille helsedata med andre data. Dette er en skånsom og lite ressurskrevende måte å forske på, som gir et bedre personvern, ettersom alternativet var å skulle hente de samme opplysningene i pasientenes journaler. Samtidig er mulighetsrommet blitt mer eller mindre vidåpent. Med fødselsnummer som koblingsnøkkel og gode komplette registerdata kan alt kobles med alt.

Som saksbehandlere i et av de nasjonale registrene aner vi kanskje fremtidens omfang av registerforskning, men strever med å håndtere regelverk og bruksområdet for sammenstilte data fra ulike registre. I forbindelse med ny helseregisterlov kan det se ut som om en større del av vurderingene overføres fra de regionale etiske komitéene (REK) til de enkelte registrene. Dette er på et vis bra, fordi REK i dag ikke har nødvendig oversikt over de enkelte registrene og hva registerforskning kan innebære. Men om ansvaret for dette blir tydeligere med ny helseregisterlov, er ikke gitt.

Utfordringen både forskere, myndigheter og «samfunnsborgere» står overfor, er: Hvem skal vurdere grenseoppgangen mellom hva som er greit, og hva som er ugreit, og om det skal finnes begrensninger for mengden opplysninger om deg og meg, pasient eller ei, som kan utleveres? Hvem skal vurdere den endelige datafilen som forskere setter sammen bit for bit med datafiler fra to, tre, sju eller åtte nasjonale registre? Hvem skal vurdere hvor mange slike sammenkoblede registerdatabaser som skal eksistere utenfor registrene, og hvem skal vurdere hvor mange forskere, myndigheter, virksomheter eller andre som skal få tilgang til slike databaser?

Disse utfordringene står i motsats til ny kunnskap vi uten tvil vil komme til å få gjennom nettopp å ta i bruk registerdata med alle de muligheter dette gir oss. Jeg tror det er nødvendig med en diskusjon omkring disse utfordringene. Vi bør være mange som deltar i diskusjonen, både forskere, lovgivere og registereiere.

«Med fødselsnummer som koblingsnøkkel og gode komplette registerdata kan alt kobles med alt.»

Gjesteskribentene skriver
sant og subjektivt om forskning.
De faste gjestene er Bjørn Sverre Hol Haugen,
Mona Nystad, John Peter Collett
og Heidi Jensberg.

Underlig fordeling

Det er mye bra å lese både i statsbudsjettet og i langtidsplanen. Men effektiviseringskuttet rammer skeivt, og fordelingen av basisbevilgningen er vanskelig å forstå.

STATSBUDSJETTET: Forskningsinstituttene har stor forståelse for at mange budsjettposter kuttes med 0,5 prosent for å oppnå effektivisering og avbyråkratisering av statlig forvaltning. Men når dette også rammer noen forskningsprogrammer og basisbevilgningen til instituttene, viser det at tiltaket ikke er helt treffende. Å styrke den faglige kvaliteten er hovedbudskapet i forskningsbudsjettet. Hvorfor man deler ut basisbevilgning til nye institutter som ikke holder tilfredsstillende faglig kvalitet, istedenfor til de miljøene som er faglig kvalifisert, er vanskelig å forstå. Dette kan løses innenfor de foreslåtte rammene og i henhold til dagens regler ved å ta de instituttene som er faglig kvalifisert, inn i basisbevilgningssystemet fra 1.7.2015.

Instituttene er for øvrig stort sett godt fornøyd med statsbudsjettet for 2015 og langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Viktigste er det at stimuleringsmidlene for å delta i Horisont 2020

LARS HOLDEN, administrerende direktør i Norsk Regnesentral og styreleder i Forskningsinstituttene fellesarena (FFA)

«Å dele ut basisbevilgning til institutter som ikke holder tilfredsstillende faglig kvalitet, er vanskelig å forstå.»

økes med 115 mill. kroner. Det gjør at instituttene har råd til å delta i samme omfang som i 7. ramme-program. I langtidsplanen trappes økningen opp til 400 mill. kroner, slik at instituttene kan bidra til å øke deltagelsen i Horisont 2020, i tråd med regjeringens plan. De teknisk-industrielle instituttene som har hatt lavest basisbevilgning, får denne økt med 29 mill. kroner. Stimuleringsmidler til å delta i Horisont 2020 og økt basisbevilgning var instituttene viktigste saker i dette budsjettet. Økning

av næringsrettet forskning med 130 mill. kroner og styrking av SkatteFUNN med et forventet provenytap på 120 mill. kroner er også viktig for instituttene. I tillegg økes bevilgningen til verdensledende miljøer med 260 mill. kroner, inklusiv 100 mill. kroner til infrastruktur. Instituttene mener det er viktig at de fleste verdensledende miljøene, som vi ønsker å bygge opp, er innen temaene i langtidsplanen. Dette er sterke områder for instituttene, og det er naturlig at instituttene deltar aktivt i opp-

byggingen av disse sterke faglige miljøene.

Langtidsplanen planlegger å nå et mål om at 1 prosent av BNP brukes til FoU innen 2019–2020, og planlegger en vekst på en rekke områder. Det er veldig bra. For instituttene er det også viktig at det står i langtidsplanen: «Instituttene kan [...] tilby doktorgradskandidatene erfaring fra tverrfaglig og prosjektorientert forskning som er relevant for næringsliv og offentlig sektor. Regjeringen ønsker å benytte forskningsinstituttene kompetanse til å styrke rekrutteringen, særlig til matematiske, naturvitenskapelige og tekniske fag.» Langtidsplanen har også mange pene ord om innovasjon i offentlig sektor. Men det er ikke beskrevet konkrete tiltak. Mulige tiltak kan være å sette av en fast andel til FoU i offentlige innkjøp der andeler avhenger av type innkjøp eller at alle offentlige etater skal lage en plan for innovasjon som inkluderer dialog med leverandører.

Behandlingsforsikring **NYHET!**

– Ny forsikring fra Forskerforbundets forsikringskontor fra 1.1.2015
Les mer på www.Forskerforbundet.no/forsikring

Bestill forsikringen på forsikring@forskerforbundet.no innen **31.1.2015**, og få forsikringen uten å levere helseerklæring.

**FORSKER
FORBUNDET**

Tannrøkt

Bildet viser tannlegestudenter i praksis ved Tannlegehøgskolen i Oslo, og er tatt en gang mellom 1924 og 1928.

Norges Tannlegehøgskole ble etablert i 1905 i Oslo som Den Norske Tandlægeforenings Tekniske Tandlægeinstitut. Skolen var eid og drevet av Den norske tannlegeforening inntil 1909, da staten overtok ansvaret for utdanningen og etablerte Statens Tandlægeinstitut, som i 1928 ble til Norges Tandlægehøgskole.

Skolen var først underlagt Justisdepartementet, som fra gammelt av hadde tilsyn med tannlegevirksomheten i Norge. I 1919 fikk skolen sine første professorer.

Utdanningen var treårig fram til 1938, da ble den fireårig. Med Lov om Norges Tannlegehøgskole (1938) ble formålet omdefinert fra fagopplæring for tannleger til undervisning på vitenskapelig grunnlag. Skolen ble i 1959 omdannet til et fakultet (Det odontologiske fakultet) ved Universitetet i Oslo.

Foto: Ukjent/Orkla Industrimuseum

Kilder: tannlegehøgskolen.no og uio.no

Ett år igjen!

Nå er det bare ett år igjen til neste representantskapsmøte og med det: Valg av hovedstyre!

Valgkomiteen har vært i arbeid i nesten to år. Vi har deltatt som observatører på kurs, seminarer og andre samlinger for å få med oss hva som rører seg. Vi ser at det er mange aktive og engasjerte medlemmer i Forskerforbundet.

På siste Landsråd fikk vi støtte for at listene med forslag til sammensetning av Hovedstyre, skal være innlevert om kvelden første møtedag, og ikke om morgenen andre møtedag, valgdagen. Vi mener at vi med dette vil få en ryddigere valgprosess, men det vil kreve at Valgkomiteens innstilling er kjent så tidlig før møtet i Representantskapet at det blir god tid til å drøfte den i lokallagene.

Valgkomiteen har derfor satt seg en frist som går ut en måned før representantskapsmøtet, med å bli ferdig med arbeidet og legge fram innstillingen sin.

Dersom valgkomiteen skal kunne komme fram til et godt forslag til sammensetning av Hovedstyret, må vi ha innspill og forslag fra enkeltmedlemmer og/eller lokallag.

Innspill og forslag kan gis til hver av medlemmene som du finner her: www.forskerforbundet.no/valgkomiteen/eller_til_komiteens_leder_Marit_Eriksen_bildet_marit.eriksen@hiof.no

– Norge trenger en plan

Norge brukte drøyt 48 milliarder kroner på investeringer i forskning og utvikling i 2012, viser en forsk rapport.

– Det betyr at vi fortsatt er langt unna våre naboland og vårt eget mål. Norge trenger en Nasjonal kunnskapsplan som er konkret og forpliktende nok til at målet nås, sier Petter Aaslestad, leder av Forskerforbundet.

Regjeringen har nylig lagt fram sin langtidsplan for forskning og høyere utdanning. Der trakk de de lange linjene for egen innsats på området, men Forskerforbundet etterlyser konkretisering av investeringene.

– De skal ha ros for at de tidfester forskningsmålet til 2019, men planen burde vært langt mer konkret på fremtidige investeringer. Den burde vært en Nasjonal kunnskapsplan som systematisk økte investeringene opp til forskningsmålet, sier Aaslestad.

Forskerforbundets Hjernekraftpris 2014

Til alle medlemmer i Forskerforbundet: Forskerforbundet kunngjør med dette Hjernekraftprisen 2014. Send oss din fortelling om betydningen av FoU-arbeid! Svarfrist 9. november 2014.

Formålet med prisen er å synliggjøre betydningen av forskning og utviklingsarbeid (FoU) for arbeids- og samfunnslivet – lokalt, regionalt, nasjonalt, globalt. Prisen er en formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og

medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder eller på andre måter som er egnet til å få fram betydningen av FoU-aktivitet.

Les mer her: www.forskerforbundet.no/hjernekraftprisen.

Skulle de ikke bygge kunnskapssamfunnet?

– Skulle de ikke bygge kunnskapssamfunnet?

Vi hadde ventet mer fra en regjering som omtaler kunnskap som vår nye olje, sier Forskerforbundets leder Petter Aaslestad i en kommentar til statsbudsjettet for 2015. Forskerforbundet

mener regjeringen ikke lever opp til de høye forventningene den selv har skapt.

– Vi hadde ventet at de store pengene skulle gå til investeringer i forskning og utdanning, men ser at den sterkeste veksten kommer på andre områder. Regjeringens prat om verdensledende forskning munner ut i 70 millioner fordelt på fem eliteprosjekter. Til sammenligning har NTNU alene investert 275 millioner kroner for å få frem Moser-miljøet, sier Aaslestad.

Gratulerer med Nobelprisen!

FOTO: NTNU

Forskerforbundet gratulerer May-Britt og Edvard Moser fra NTNU med årets Nobelpris i medisin.

– Dette gir dyp glede! En velfortjent anerkjennelse av fremragende forskningsarbeid, sier Petter Aaslestad, leder av Forskerforbundet.

Det er første gang i historien at denne Nobelprisen går til norske forskere.

– Moser og Moser er beskjedne på egne vegne og liker ikke mye oppmerksomhet, men for meg er de Norges virkelige superstjerner. NTNU fortjener også ros for å tenke strategisk og gjøre de langsiktige investeringene som kreves for å få topp kvalitet, sier Aaslestad.

Ledig stilling:

Kommunikasjonsrådgiver (vikariat)

I Forskerforbundets stab er det ledig et 6 måneders vikariat som kommunikasjonsrådgiver fra januar 2015. Søknadsfrist 14. november.

Som kommunikasjonsrådgiver får du et medansvar for mediekontakt, medierådgiving, produksjon av nyheter på flere plattformer og utvikling av Forskerforbundets formidlingskompetanse. Se full utlysning på www.forskerforbundet.no.

Fakta om Forskerforbundet

- Forskerforbundet er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- Forskerforbundet har 19 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannende.
- Forskerforbundet arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende kurs og seminarer i november og desember 2014:

- 12.–13. november: Sektorseminar for tillitsvalgte i ABM (arkiv, bibliotek, museum)
- 18.–20. november: Grunnopplæring trinn I for nye tillitsvalgte
- 2. desember: Seminar for postdoktorer (medlemmer og ikke-medlemmer)
- 3. desember: Kurs i kommunikasjon og påvirkningsarbeid

Med forbehold om endringer.

Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på www.forskerforbundet.no/kurs.

Vervekampanjen fortsetter ut året

Alle medlemmer som verver ett eller flere nye medlemmer til Forskerforbundet i perioden 15. januar – 31. desember 2014 får vervepremie i form av et gavekort på 250 kroner. Det medlemmet som verver flest nye medlemmer i løpet av andre halvår, vil få en iPad mini med Retina-skjerm. Les mer på forskerforbundet.no/vervekampanje.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2013–2015: Petter Aaslestad, NTNU (leder), Annelise Brox Larsen, UiT – Norges arktiske universitet (nestleder), Liv Berit Augestad, NTNU, Stig Ove Hjelmvoll, Barents Naturgass, Jan Hongso, Folkehelseinstituttet, Toril Ivarsoy, Universitetet i Bergen, Ove Kvammen, Høgskolen i Bergen, Tom Roar Eikebrokk, Universitetet i Agder (1. vara), Åge Hultgren, Universitetet i Stavanger (2. vara), Ågot Aakra, NMBU (3. vara)

SEKRETARIATET: **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløypp. **Stab:** avdelingssjef Birgitte Olafsen, arkivleder Kristine K. Brox, IT-konsulent Inger Marie Højfeldt, kommunikasjonsrådgiver Robert Kippe, informasjonsleder Unn Rognmo. **Fagpolitisk avdeling:** avdelingssjef Bjørn T. Berg, spesialrådgiver Jon W. Iddeng, rådgiver Kari Folkenborg.

Avdeling for lønns- og arbeidsvilkår: forhandlingssjef Frank O. Anthun, seksjonsleder Jorunn Solgaard, spesialrådgiver Kjetil Mørk, spesialrådgiver Tanya Nymo, seksjonsleder/advokat Ann Turid Opstad, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen. **Avdeling for organisasjon og økonomi:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, organisasjonskonsulent Natasa Duric, organisasjonskonsulent Synne Freberg, førstesekretær Gerd Sandvik, førstesekretær Renate Storli, seksjonsleder/kontorsjef Aina Nilsen, økonomikonsulent Siri Johannessen, regnskapskonsulent Bjørn Jensen, regnskapssekretær Karin Haug, regnskapssekretær Elisabeth Johansen, konsulent Linda Pettersson, førstesekretær Jamil Mohammad Ali, førstesekretær Hans Askildsen, førstesekretær Brit Helen Hesselberg, førstesekretær Tore Sandnes.

Norsk stillingsstruktur best i verden

AV BJØRN T. BERG
Avdelingssjef for
fagpolitisk avdeling
i Forskerforbundet

Regjeringen vil utvide adgangen til midlertidig tilsetting i arbeidsmiljøloven. I statsbudsjettet fremmes nye signaler om bruken av midlertidig tilsetting i akademien. Tidligere var det et politisk mål at bruken av midlertidighet skulle ned. Det er nå borte til fordel for en delvis uriktig virkelighetsbeskrivelse av situasjonen. Dette er bekymringsfullt i en sektor der midlertidigheten ligger langt over norsk arbeidsliv for øvrig. I akademien sikrer fast tilsetting forskernes akademiske frihet og samfunnets tillit til at forskningen skjer på en kritisk og uavhengig måte. Midlertidigheten truer dette.

Den felles stillingsstrukturen ved universitetene og høyskolene gir rett til kompetanseoppbykk etter kvalifikasjonsbedømming til de

vitenskapelige stillingsnivåene. Ordningen stimulerer til kompetanseutvikling og faglig fornyelse innen rammen av fast tilsetting samt er et viktig virkemiddel for høyere lønn for de ansatte. Systemet er derfor bra for de ansatte, institusjonene og den samlede kunnskapsproduksjonen i Norge.

Nå er systemet altså under press. Regjeringen synes ikke lenger det er like problematisk med midlertidig tilsetting. Samtidig vil ledelsene i akademien ha en ny type midlertidig stilling for å kunne tiltrekke seg de beste internasjonale forskerne og underviserne. De vil også ha en ny type midlertidig stilling etter doktorgrad forbeholdt unge kandidater, slik at de kan kvalifisere seg opp til det reelle kvalifikasjonskravet for tilsetting som

førsteamanuensis. Løsningen er nå sendt på høring og innebærer opprettelse av to nye midlertidige stillinger: en innstegsstilling der man tilsettes som postdoktor i inntil syv år for kvalifisering til førsteamanuensis, og en der man

«Regjeringen synes ikke lenger det er like problematisk med midlertidig tilsetting.»

kan tilsettes som førsteamanuensis i inntil syv år for kvalifisering til professor. Dette skal «bidra til å styrke institusjonenes muligheter til å konkurrere om de beste kandidatene internasjonalt, og forplikte institusjonene til å medvirke i videreutviklingen av den ansattes kompetanse både innen undervisning, forskning og formidling/innovasjon». Dersom en sakkyndig komite finner at man er faglig kvalifisert, og dersom tilsettingsmyndigheten ved institusjonen finner at man er kvalifisert, kan man få fast jobb etter ti-elleve års prøvetid som stipendiat og i innstegsstilling.

Vil dette gjøre sektoren mer attraktiv for de beste kandidatene internasjonalt, og vil den tiltrekke seg de mest talentfulle unge til å satse på en karriere i akademien? Har man glemt at fast jobb, lønn og gunstige faglige vilkår er det mest konkurransedyktige man kan tilby både unge talenter og internasjonale stjerner? Hvorfor ikke lage en fast stilling som kan innpasses i dagens stillingsstruktur, i stedet for å lage nye midlertidige stillinger som underminerer dagens system?

Det er behov for å slutte rekkene om et norsk system som er unikt og fungerer bra. Vår oppfordring til dere der ute er derfor: Still spørsmål ved grunnlaget for utlysning av midlertidige stillinger! ■

Faste innlegg fra generalsekretær Hilde Gunn Avløyp, forhandlingssjef Frank O. Anthun, avdelingssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Tidstjuvane

AV ÅGOT AAKRA
3. vara til styret i
Forskerforbundet

Kunnskapsdepartementet (KD) ønsker avbyråkratisering og mindre administrasjon i universitets- og høyskolesektoren. Samstundes skal ein spissa forskinga, etablere fleire toppforskingsmiljø og auka engasjementet og tilslaga t.d. i EUs rammeprogram. Det er prisverdig at departementet ønsker enda større merksemd på kjerneverksmda i UH-sektoren, men når skal departementet fortelja oss kva for oppgåver me reelt kan leggja bort? Om ikkje oppgåvene blir færre, vil redusert administrasjon og avbyråkratisering i praksis føra til at oppgåver blir flytta frå administrativt til fagleg tilsette, noko som vil gjera det uråd å auka forskinga, iallfall forskning i internasjonal toppklasse.

Det er sikkert mange fagleg tilsette som har opplevd at mengda administrative oppgåver har auka gjennom åra. Nye elektroniske system for det eine og det andre skal vera lettvinne og tidssparande, men dei fleste spesialsystem, anten det gjeld timelister, personalopplysningar eller rekneskap, er tidssluk når ein nyttar dei sjeldan, slik mange fagleg tilsette gjer. I motsetnad til i samfunnet elles, der trenden er spesialisering, blir fagleg tilsette sitjande med ei rad oppgåver ein ikkje har føresetnader for å gjera effektivt og ikkje ser nytten av. Det blir kanskje færre administrativt tilsette av slikt på sikt, men betre forskning blir det ikkje.

KD har i sommar fått innspel frå oss ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet og sikkert frå andre om tidstjuvar. Oppgåver som universitetet har rekna blant dei mest bortkasta og tidkrevjande, er oppgåver KD mfl. pålegg oss: Rapportar, t.d., skal innehalda opplysningar som ein ikkje har verkty for å finna fram anna enn ved å laga sine egne heimesnikra system. (Kor mange timeverk har administrativt tilsette brukt på å definere «eigenart»?) Rapportering til KD er ei lita sak i det heile, poenget er at denne typen arbeid byråkratiserer og aukar administrasjon og fjernar merksemda på forskning. Det er truleg slik at redusert administrasjon i UH-sektoren først skjer gjennom avbyråkratisering hos KD sjølv. Det er å ønska at KD tar til seg Morten Irgens' bodskap i Dagsavisen nyleg:

«... tenk litt på utfordringene som ligger foran oss i årene fram-

over. Resistente sykdommer og epidemier, svekket eller helt ødelagt konkurranseevne, klimaendringer, global terrorisme, cyberangrep og spionasje og svært utfordrende demografiske endringer er bare noen av dem.

Når vi som samfunn begynner å planlegge hvordan vi skal møte disse utfordringene er det bare noen få kort vi kan spille: Kunnskap. Teknologi. Forskning.»

Å fronta globale utfordringar krev at forskarar får tida til å gjera det dei kan – forska, og at administrativt tilsette får høve til å leggja til rette for dette. ■

Noen dager i oktober

På formiddagen onsdag 8. oktober kom forslaget til statsbudsjett, med dertil hørende mingling i Stortingets vandrehall, med hastige uttalelser i ulike retninger basert på lynkjapp lesning på skrå – og med replikker i forbifarten fra regjeringspartipolitikere som syntes våre første kommentarer var for negative, og fra opposisjonspolitikere som mente vi var for velvillige, inntil det etter hvert, etter noen dager, roet seg såpass at man i møterunder med de ulike partienes fraksjoner i kunnskapskomiteen på Stortinget sånn noenlunde begynte å få et felles virkelighetsbilde som muliggjorde en presentasjon av forbedringsforslag.

På ettermiddagen den samme oktoberonsdagen ble langtdsplanen for forskning og høyere utdanning lansert under en pressekonferanse på Blindern. Den ser foreløpig ut til å bli langt smalere enn den nasjonale kunnskapsplanen Forskerforbundet hadde sett for seg, basert på sektorens dokumenterte behov – men det lar vi nå ligge. Stortingsmeldingen er uansett en begynnelse, og vi kommer tilbake til den videre politiske behandlingen av den. Dagen etter benyttet sektoren – med kunnskapsministeren som vert i Vitenskapsakademiet – anledningen til en stilig feiring av at dokumentet forelå. Med seg til festen hadde Røe Isaksen både forsvarsminister, klima- og miljøminister og kommunal- og moderniseringsminister. Deres nærvær ble bokstavelig talt en levendegjøring av at langtdsplanen skal være sektorovergripende, og at blant annet sikkerhet, miljø og modernisering i offentlig sektor hører til områder som krever særskilt forskningsinnsats. En vennlig måte å si det på er at kunnskapsministeren den kvelden hadde fått med seg opptil flere av medlemmene i Regjeringens forskningsutvalg. (Som kjent [?] er samtlige statsråder medlemmer i utvalget.)

Alle de involverte disse to dagene bar enda i seg den fantastiske gladmeldingen fra et par dager tidligere: Nobelprisen til May-Britt og Edvard Moser. Vi som er tilknyttet NTNU, kjente oss selvsagt ekstra stolte, men dette var en glede som hele Forsknings-Norge delte – og deler.

Både under presentasjonen av statsbudsjettet og av langtdsplanen ble det sagt en hel del om å skape verdensledende miljøer og om spissing av toppkompetansen. Og det skulle bare mangle at ikke de ganske mange talerne den kvelden i Vitenskapsakademiet hyllet nobelprisvinnerne. Særlig interessant ble det å høre prorektor ved NTNU, Kari Melby. Hun uttrykte glede over å ha blitt tildelt 16 millioner ekstra til internasjonal toppkvalitet, vel vitende om at Moser og Moser alene har kostet NTNU 300 millioner. Men Melby var også klar på at det fremste virkemiddelet til toppkvalitet er institusjonens grunnbevilgning. I NTNUs strategidokumenter finner man ingen ambisjon om å bli verdensledende innen nevroforskning, men det var her Nobelprisen kom i 2014. NTNU satser på langsiktig strategisk utvikling på noen utvalgte områder. Men NTNU har også evnen til å snu seg kjapt rundt når de ser toppkvalitet. «Vi må ha mulighet til å plukke opp de eksepsjonelle talentene når vi ser dem», understreket Melby. Derfor trengs det et finansieringssystem som gir den enkelte institusjon muligheter til å handle raskt og strategisk. Grunnbevilgningen er det viktigste virkemiddelet. Forhåpentlig når disse signalene frem til kunnskapsministerens ekspertutvalg for ny finansieringsmodell for UH-sektoren. Forskerforbundet går imot kutt i grunnbevilgningene til UH-institusjonene i forslaget til årets statsbudsjett. Så enkelt er det. ■

AV PETTER AASLESTAD
leder i Forskerforbundet

«Melby uttrykte glede over å ha blitt tildelt 16 millioner ekstra til internasjonal toppkvalitet, vel vitende om at Moser og Moser alene har kostet NTNU 300 millioner.»

Fordi det går litt opp og ned

Du vet selv hvor fort det kan svinge – fra perioder med romslig økonomi til trange regningsmåneder hvor du må strekke lommeboka i alle retninger. Med Cresco Unique kan du jevne ut svingningene med lån og sparing på samme smarte konto – til svært gode vilkår.

Forsikringer

Veiavgift

Sommerferie

Bilreparasjon

Julegaver

Smarte fordeler for medlemmer i Forskerforbundet:

- 2,8 % sparerente fra første krone
- Ingen begrensninger i antall uttak
- Gebyrfrie varekjøp i hele verden
- Gebyrfri betaling av regninger i nettbanken
- Inntil 75 000 kroner i kreditt
- «Halv» kredittrente sammenlignet med ordinære kredittkort
- Fleksibel tilbakebetaling

Bestill nå og les mer på www.cresco.no/unique

Alltid. **Fleksibilitet.**

Nom. kredittrente: 10,65 %. Eff. rente: 19,3 % 15.000,- o/12 mnd. totalt 16.481.
Cresco Unique – et produkt fra DNB Bank ASA. Kundeservice tlf. 815 22 040